

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

1. ประเภทเอกสารชั้นต้น (Primary sources)

ก. เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์จากหอสมุดแห่งชาติ

จดหมายเหตุการณ์ที่ 1 จ.ศ. 1151

เลขที่ 2 รายงานเรื่องปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม.

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1186

เลขที่ 31 บัญชีช่วยอากร

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1189

เลขที่ 8 บัญชีกองส่วย

เลขที่ 17 บัญชีรายการทรงสร้างพระพุทธรูปทอง เงิน เพชร และ พลอย จ.ศ. 1189-1198

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1190

เลขที่ 8 รายชื่อเจ้าเมืองต่างๆที่เป็นเมืองขึ้น

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1192

เลขที่ 10 บัญชีเรื่องทองคำส่วยและเกณฑ์ร่อน

เลขที่ 13 บัญชีเรื่องเกณฑ์เลกสาวเขมร เมืองประจิมเก็บผลเร็ว

เลขที่ 16 ฎีกาขุนอุดมโกษาธิบดีช่วยเร่งหัวเมืองต่างๆ

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1193

เลขที่ 10 บัญชีชำระเงินส่วยที่ค้างเมืองต่างๆ

เลขที่ 15 ใบบอกเมืองเขมรราชว่าไค้จักเพี้ยกับไพร่มีชี้นำเงินส่วยมาส่งกรุงเทพฯ

เลขที่ 16 ใบบอกเมืองจำปาศักดิ์ถึงท่านฮักรมหาเสนาบดี เรื่องให้ขุนรามภักดีคุมเงินส่วยลงมาส่ง

เลขที่ 17 ใบบอกหลวงราชเสนา หลวงฮักรสุนทร เรื่องนำเงินส่วยตัวเลกมาส่งกรุงเทพฯ

เลขที่ 20 บัญชีจำนวนเลกทำส่วยไม้ขอนสักและซี่ผึ้ง

เลขที่ 21 ใบบอกหลวงจักรสุนทร เรื่องส่งส่วยเร็วและเงินทองเมืองลาวตะวันออก

เลขที่ 27 บัญชีจำนวนเร็วส่วยซึ่งส่งเป็นรายปีและค้างส่ง

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1194

เลขที่ 16 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองอุบล เมืองลาวตะวันออกเรื่องให้ท้าวเพี้ยไปเร่งเงินส่วยเร็วเกณฑ์

เลขที่ 18 ใบบอกอุปฮาดเมืองอุบล เรื่องไต่จึกท้าวเพี้ยนำเงินส่วยที่ค้างลงมาส่ง

เลขที่ 25 ใบบอกเมืองสระบุรีส่งผลเร็วส่วยเมืองคำทองใหญ่ เมืองสาละวัน และเมืองเขมราฐ

เลขที่ 33 ใบบอกเมืองสระบุรีนำส่งของส่วย

เลขที่ 36 ใบบอกเมืองสระบุรีส่งของส่วยเมืองจำปาศักดิ์

เลขที่ 41 จดหมายเหตุหลวงจักรสุนทร เสมียนตราถึงอุปฮาดเมืองแสนเมืองจันทอกรับเงินส่วยค้างผ้าขาวปีเกาะ

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1195

เลขที่ 12 ฎีกาตอบรับทองคำผุย

เลขที่ 14 ใบบอกข้าหลวงส่งเงินส่วย

เลขที่ 23 ใบบอกเมืองลาวฝ่ายตะวันออกส่งผลเร็วส่วย

เลขที่ 24 ใบบอกเมืองเพชรบุรีส่งปานส่วย

เลขที่ 26 ใบบอกเมืองร้อยเอ็ด

เลขที่ 28 ใบบอกหมื่นนราบริรักษ์ส่งเงินส่วย

เลขที่ 30 ฎีกาขอแทนเงินส่วย

เลขที่ 31 บัญชีรายวันส่งปานส่วยเมืองเพชรบูรณ์

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1196

เลขที่ 4 ฎีการับปานส่วยเมืองเพชรบูรณ์

เลขที่ 20 ใบบอกเมืองพิษณุโลกส่งไม้ซอนสักที่เกณฑ์ลงมากรุงเทพฯ

เลขที่ 21 ใบบอกเมืองพิษณุโลกส่งส่วยไม้ซอนสักลงมากรุงเทพฯ

- เลขที่ 32 ไบบอกหลวงจ่านงค์อักษรส่งไม้ขอนแก่นช่วย
 เลขที่ 35 ฎีกาทองแทนเงินช่วย
 เลขที่ 37 ไบบอกเมืองคากน่านส่งไม้ขอนแก่นเมืองเวียงทอง
 เลขที่ 39 ไบบอกเมืองคากส่งช่วยไม้
 เลขที่ 49 ฎีการับบ้านช่วยเมืองเพชรบูรณ์
 เลขที่ 50 ฎีการับสิ่งของจากนายรัก
 เลขที่ 52 บัญชีเรื่องส่งเงินมีเงินและผูกมีเงิน
 เลขที่ 59 สารตราเจ้าพระยาจักรีเรื่องเร่งส่งไม้

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1197

- เลขที่ 5 บัญชีรายวันเรื่องส่งไม้ขอนแก่นหัวเมืองต่างๆเข้ามาถวาย
 เลขที่ 11 ไบบอกเมืองศรีพันคอนส่งเงินช่วย
 เลขที่ 18 ไบบอกเมืองปราจีนส่งผลเร็วช่วยเมืองคำทองใหญ่
 เลขที่ 37 ไบบอกเมืองอุบลส่งเงินช่วยและช่วยต่างๆ
 เลขที่ 38 หนังสือเจ้าพระยาบดินทร์เคษาเร่งเงินช่วย
 เลขที่ 40 ฎีกาอุณอุคมโกษาทองแทนเงินช่วย
 เลขที่ 42 ฎีการับน้ำมันยาง คำชกคามี่

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1198

- เลขที่ 4 สารตราเจ้าพระยาจักรีเรื่องตั้งให้คุมหากเมืองร้อยเอ็ดเป็นที่พระรัตนวงษา
 เลขที่ 10 สารตราเจ้าพระยาจักรีเรื่องให้ขุนพิพิธภักดีพาจีนใส่หูขึ้นไปดูที่ร้อนทอง
 เลขที่ 16 ร่างตราถึงพระยานครไชยศรีเรื่องนำตั้งเงินยืมเป็นทุนพัฒนาสมบัติ
 เลขที่ 17 ร่างตราให้พระภักดีบุชิตกรมการเมืองนครราชสีมาบอกให้เมืองชลบทส่งช่วยทองคำยืม
 เลขที่ 18 ไบบอกหัวราชบุตรเมืองอัตปือเรื่องส่งทองช่วยและกำกล่าวโทษคุมหากท้าวเพี้ยเมืองป่าสัก
 เลขที่ 19 ร่างตราถึงพระยาเพชรบูรณ์เรื่องทรงตั้งหลวงธรรณีบาทเป็นที่หลวงรตราตุลศึก
 เลขที่ 36 ไบบอกเมืองแสนปางส่งเงินช่วย
 เลขที่ 55 ไบบอกเมืองเพชรบูรณ์ส่งเงินช่วย

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1199

- เลขที่ 2 บัญชีส่งผ่านใบและของเบ็ดเตล็ดหัวเมืองต่างๆ
 เลขที่ 19 ใบบอกเมืองอุบลเอาเงินด้วยจัดซื้อกระบือเข้าปลูกจ่ายพวกครัว
 เลขที่ 28 ใบบอกเมืองกำแพงเพชรส่งผล [redacted]
 เลขที่ 36 ใบบอกเมืองตากส่งไม้ซอนสักส่วย
 เลขที่ 50 ใบบอกเมืองสระบุรีเอาเงินด้วยจัดซื้อช้างพังสูง 4 คอก 4 นิ้ว
 เลขที่ 62 ชำระเลขทองแทนเงินส่วย

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1200

- เลขที่ 17 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระราชาวงษาเจ้าเมืองอัตตะปือเรื่องตั้งท้าวสุริยะเป็น
 อุปฮาดแทน
 เลขที่ 29 ใบบอกเมืองศรีทันคอนส่งสิ่งของแทนเงินส่วย
 เลขที่ 34 ใบบอกขุนนรบริรักษ์ส่งเงินทองสิ่งของเงินส่วยเมืองแสนปาง
 เลขที่ 36 ใบบอกเมืองศรีทันคอนส่งเงินทองของส่วย
 เลขที่ 37 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งสิ่งของค่าเงินส่วยเมืองจำปาศักดิ์
 เลขที่ 41 ใบบอกเมืองสระบุรีส่งผ่านใบส่วยเมืองนครพนม
 เลขที่ 45 ใบบอกเมืองประจิมส่งผลเร็วส่วยและส่วยต่างๆเมืองศรีทันคอน
 เลขที่ 57 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งผลเร็วค่าเงินส่วยเมืองคำทองใหญ่
 เลขที่ 58 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งส่วยเมืองศรีทันคอน
 เลขที่ 59 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งสิ่งของส่วยเมืองจำปาศักดิ์
 เลขที่ 62 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งสิ่งของแลส่วยต่างเมืองแสนปาง
 เลขที่ 64 บัญชีส่วยทองคำซึ่งส่งจากหมู่ส่วยต่างๆ
 เลขที่ 72 บัญชีจำนวนเงินส่วยที่จัดมอบให้ขุนรามภักดีจัดซื้อของ

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1201

- เลขที่ 87 ใบบอกเจ้าพระยาบดินทร์ส่งทองของส่วยเมืองอุบล แสนปาง ศรีทันคอน
 เลขที่ 262 บัญชีส่วยทองคำมณฑลอีสานแลพินูโลก

เลขที่ 264 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาพิรมราชาตอบรับข้างรองและผลเร็วช่วยและผล
หมากดิ่ง

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1202

เลขที่ 46 บอคนายกฤทธิเวณมหาดเล็กจากเมืองนครมาถึงพระรัตนโกษาพระคสังสินคำให้นาย
ทองเกษมเงินอากรผูกปี 20 ชั่ง 15 ตำลึงมาส่ง

เลขที่ 53 ใบบอกพระพิรมข้าหลวงส่งผลเร็วช่วยเมืองยโสธร

เลขที่ 144 ใบบอกเมืองเพชรบูรณ์ส่งทองคำช่วยกองหลวงนครราชสีมา

เลขที่ 160 คัดใบบอก พญาสมุหนายกเรื่องชำระเล็กช่วยกระวาน

เลขที่ 166 บัญชีรับทองคำช่วยซึ่งถวายเป็นคำชักภาณี

เลขที่ 174 ร่างตราตอบเมืองชลบทส่งทองคำช่วยตอบเมืองนครราชสีมาส่งทอง เมืองชัยภูมิ
เมืองภูเวียง ปิซวกโทเหล็ก

เลขที่ 185 ใบบอกพระยาหริภุชสรข้าหลวงผูกปีมาถึงเจ้ากรมพระคสังสินคำ

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1204

เลขที่ 6 สารตราถึงพระยาราชโยธาเมืองมะจิมเรื่องให้รับผ้าขาวออกไปแจกกองทัพที่เมือง
พระตะบอง

เลขที่ 45 ใบบอกเมืองนครราชสีมาส่งทองคำช่วยเมืองบ่าน์เจดรงค์

เลขที่ 60/ก ใบบอกเมืองสวรรคโลกส่งทองคำกองลาวพวน

เลขที่ 87 บัญชีเรื่องบ้านช่วยค้ำเมืองเพชรบูรณ์และจำนวนที่เจ้าพนักงานจักษุ

เลขที่ 97 บัญชีเลิกช่วยเงินและทองคำ

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1205

เลขที่ 56/1-2 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาอุไทยธานีเรื่องตั้งเงินสิ่งเป็นขุนตรีอากร
เก็บอากรสมภักนร

เลขที่ 62 สารตราเจ้าพระยาจักรีตอบเรื่องช่วยที่ให้หลวงยกกระบัตร์นำมาทูลเกล้าทูลกระหม่อม
ถวาย

เลขที่ 66 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาสุระบุรีเรื่องท้าวโลกาพาครอบครัวมาอยู่แขวง
เมืองสกล

- เลขที่ 77 ใบบอกเมืองเพชรบุรีส่งทองคำช่วย
- เลขที่ 85 ใบบอกเมืองเพชรบุรีส่งทองคำช่วยหลวงพิทักษ์พลหารจำนวนปีฉลู
- เลขที่ 86 หลวงประสิทธิ์เมืองนครราชสีมาทางว่าวจำนวนเล็กช่วยทอง
- เลขที่ 93 ใบบอกเจ้าพระยามหินทร์เคชาส่งกระวานช่วย
- เลขที่ 100 ใบบอกเมืองฉะเชิงเทราส่งผลเร็วช่วย
- เลขที่ 103 ใบบอกเมืองนครราชสีมาส่งเงินแทนทองคำช่วย
- เลขที่ 107 ใบบอกเมืองกำแพงเพชรส่งเงินแทนผลเร็วช่วย
- เลขที่ 108 ใบบอกเมืองสุโขทัยส่งไม้ขนสีกเกณฑ์ ช่วย
- เลขที่ 113 ฎีกาขอแทนเงินช่วยของขุนอุดมโกษา
- เลขที่ 120 ใบบอกเมืองนครราชสีมาส่งทองคำช่วยกองพระภักดีสุวรรณ
- เลขที่ 129 ร่างทราน้อยเมืองลพบุรีให้หาขุนอินทรี ทมีนพรมศिलाให้ทำศिला

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206

- เลขที่ 2 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเจ้าพระยามหินทร์เคชาเรื่องพระราชทานเงิน 100
ซึ่งสำหรับซื้อเสบียง
- เลขที่ 21 ค้างพระปลัดเป็นที่พระลับแล
- เลขที่ 36 ใบบอกเมืองศรีพันคอนส่งเงินทองของช่วย
- เลขที่ 43 ทอรับไม้ขนสีก 100 คันซึ่งพระยาธรรมนุญแต่งให้พระยารักษาเมืองแก้วนำลง
มาทูลเกล้าฯ
- เลขที่ 47 ร่างตราพระยามหาอำมาตย์ถึงเจ้าพระยามหินทร์เคชาเรื่องส่งเงินเบี้ยหวัดไป
แจกนายทัพนายกอง
- เลขที่ 47 ร่างตราพระยามหาอำมาตย์ถึงพระยาพิษณุโลก
- เลขที่ 47/6 เรื่องส่งช่วยเหล็กเมืองพิษณุโลก
- เลขที่ 56 สารตราถึงพระยาสุนทรบุรีเรื่องตั้งเงินทุกเป็นหมื่นพันต้นสมบัติ
- เลขที่ 60 สารตราเรื่องพระไชยนาทตั้งเงินฉายเป็นเจ้าภาษีไค้ชัน น้ำมันยาง
- เลขที่ 64 สารตราเรื่องตั้งเงินอินเป็นหมื่นเทพอากาศสมภักขร

- เลขที่ 67 ฎีกาเจ้าพนักงานในชวาตอบรับข้าขาว
- เลขที่ 71 ใบบอกหลวงราชสุเรนทรส่งศรีฝั่งซ้าย
- เลขที่ 72 ใบบอกเมืองกำแพงเพชรจึกให้นายเกิกคุมเงินลงมาซื้อกระวานส่งซ้าย
- เลขที่ 73 ใบบอกเมืองนครราชสีมาส่งเงินแทนผลเร็ว
- เลขที่ 80 ใบบอกเมืองสระบุรีส่งผลเร็วช่วยกองขุนสีจำนวนปีเกาะเขตจก
- เลขที่ 99 ฎีกาของแทนเงินซ้าย
- เลขที่ 119 ใบบอกเมืองระเขิงเพราส่งผลเร็วช่วยกองหลวงพลค่านซ้าย
- เลขที่ 120 ใบบอกเมืองพระคะบองส่งกระวานซ้าย
- เลขที่ 125 ใบบอกเมืองพิษณุโลกเรื่องส่งไม้ขอนสักซ้าย
- เลขที่ 164 หนังสือพระยามหาอำมาตย์มาถึงพระยาสุโขทัย
- เลขที่ 179 สารตราเจ้าพระยาจักรีเรื่องหลวงปราบ ขุนประสิทธิสงครามคุมเอาทองคำซ้าย
ลงมาส่ง
- เลขที่ 184 สารตราเรื่องขุนอินอานาจ ขุนศรีสุระยื่นเรื่องราว เลกไพรหลวงชพพหนี
- เลขที่ 190 สารตราตอบเรื่องไ้รับบอกให้ขุนจำเวัญคุมเอาบ้านซ้ายเมืองเพชรบูรณ์มาส่ง
- เลขที่ 196 สารตราเรื่องให้จึกแจงเอาเงินค่าฟางจำนวนที่เกณฑ์คุมส่งมากรุงเทพฯ
- เลขที่ 197 สารตราเรื่องส่งทองเมืองนครจันทักกัมให้ชำระ เลกและส่งให้หลวงประเสริฐทำ
ซ้ายทอง
- เลขที่ 213 บัญชีพิทักษ์ภาษีไม้กระดาน
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1207
- เลขที่ 34 บัญชีเงินซ้ายเมืองตราดและเมืองจันทบุรี
- เลขที่ 82 ใบบอกพระยาพิรมราชาส่งครั้ง ศรีฝั่ง ผลเร็วช่วยเจ้าเมืองต่างๆส่งมาทูลเกล้าฯ
ถวาย
- เลขที่ 84 ใบบอกเมืองร้อยเอ็ดส่งผลเร็วและเงินแทนเร็ว
- เลขที่ 88 ใบบอกพระยาราชโยธาส่งครั้ง ผลเร็วช่วยเมืองเขมราช
- เลขที่ 90 ใบบอกพระยาสุริธรรมโสกราช เมืองนครถึงเจ้าพระยาอัครมหาเสนาบดีกรม
พระกลาโหมว่าควายส่งซ้ายคืบกับเงินอากรสุราและเงินภาษีไม้

- เลขที่ 102 ใบบอกเมืองนครสวรรค์ส่งเงินแทนผลกระวาน
- เลขที่ 127 ใบบอกเมืองสระบุรีส่งผลเร็วช่วยเมืองสกลนคร
- เลขที่ 141 ใบบอกเมืองกำแพงเพชรส่งเงินแทนผลกระวานช่วย
- เลขที่ 184 ใบบอกเมืองเพชรบูรณ์ส่งผ้าช่วย 6 ทาย 25 กิ่ง
- เลขที่ 200 ใบบอกเมืองฉะเชิงเทราส่งผลเร็วกลางผลขุนพิพิธเสนา
- เลขที่ 247 สารตราเจ้าพระยาจักรีคอบเรื่องส่งช้างเข้ามาถวาย
- เลขที่ 264 หนังสือถึงเมืองอ่างทองเรื่องให้ชำระไพร่หลวงละจ่าที่หลบหนีจากหลวงปราบ
- เลขที่ 275 หนังสือเร่งช่วย ผางเมืองสุพรรณ อุทัยธานี
- เลขที่ 275/2 หนังสือถึงเมืองสุพรรณเรื่องผางช่วย
- เลขที่ 278 สารตราถึงเมืองเพชรบูรณ์เรื่องให้เร่งรักครั้งช่วยเมืองเพชรบูรณ์
- เลขที่ 280 สารตราถึงเจ้าเมืองยโสธร เมืองนครพนม เรื่องคอบรับช่วยทองคำผุยจากพระศรีวราขเจ้าเมืองอุบลาค
- เลขที่ 289 แปลเมืองหล่มสักส่งครั้งช่วยหลวงราชภักดีกับนำเด็กถูกหนุมารุงเพา
- เลขที่ 291 สารตราถึงเมืองหนองคายเรื่องท้าวสุริยวงศ์คุมทอง เคนรอนมาส่ง
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1208
- เลขที่ 21 สารตราถึงเมืองฉะเชิงเทราเรื่องตั้งขุนรามเป็นหลวงพิพิธเสนาช่วยเร็ว
- เลขที่ 57 ใบบอกเมืองฉะเชิงเทราส่งผลเร็วช่วย
- เลขที่ 60 ใบบอกเจ้าพระยาบดินทร์เดชาเรื่องส่งกระวานช่วยลงมาทูลเกล้าฯถวาย
- เลขที่ 78 ใบบอกเมืองสุพรรณเรื่องส่งเงินขึ้น
- เลขที่ 82 ใบบอกพระองค์กว้างส่งผลกระวาน
- เลขที่ 112 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองสุพรรณเรื่องนายกองช่วยน้ำรักเมืองราชบุรีจะมา
ห่าน้ำรักที่เมืองสุพรรณ
- เลขที่ 112/1 เรื่องนายกองช่วยน้ำรักเมืองราชบุรี
- เลขที่ 114 คำให้การเรื่องพระยาพิบูลโลกจกทำให้เมืองคำท่าช่วยทอง
- เลขที่ 116 สารตราคอบเมืองนครราชสีมาเรื่องส่งทองคำเมืองไชยภูมิ เมืองสกลนคร
- เลขที่ 131/ก บัญชีขบเจ้าเมือง ท้าวเพี้ยส่งเงินทองสิ่งของแทนเงินช่วย

เลขที่ 133 บัญชีเงินส่วย

เลขที่ 139 บัญชีเลขยังไม่ได้สักทองมือเจ้าเมืองกรมการจับส่ง

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1209

เลขที่ 75 จดหมายเหตุหลวงพิไชยเคชกกองแขกคลองตะเคียนมอกส่งกระเบื้องส่วย

เลขที่ 103 ฎีกาขุนวิสูตรรักษานายปลัดกองคุมเงินแทนส่วยฝางเข้ามาส่ง

เลขที่ 109 สารตราถึงพระประเทศธานีเรื่องตอบรับผลเร็วส่วย

เลขที่ 113 สารตราเรื่องตอบรับครั้งส่วยกับเกณฑ์เจ้าเมืองกรมการกองนอกทำส่วยทองแดง

เลขที่ 117 สารตราถึงพระยาสุโขทัยเรื่องให้หลวงพิริศน์ทำส่วยไม้ขนสีกและทองแดง

เลขที่ 121 บัญชีเลขส่วยไม้สักและเกณฑ์ให้ทำส่วยทองแดง

เลขที่ 148 สารตราเรื่องให้เอาตัวหลวงพิไชยกับขุนนครมาชำระเรื่องเรียกเงินค่าราชการกับตัวเลขมากเกินไป

เลขที่ 152 บัญชีส่วยเงินเมืองพิษณุโลก

เลขที่ 159 บัญชีส่วยเร็ว

เลขที่ 162 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงกรมการเมืองสระบุรี ฉะเชิงเทรา เรื่องให้บอกบัญชีเลขสักใหม่ในกองทำส่วยเร็ว

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1210

เลขที่ 88 จดหมายเหตุ่าวเพี้ยเมืองท่าทองใหญ่ทำผิดขอส่งเงินส่วย

เลขที่ 113 ใบบอกเมืองนครราชสีมาส่งทองคำส่วยเมืองไชยภูมิ จัตุรัส

เลขที่ 118 ใบบอกเมืองกาลสินส่งผลเร็วส่วยหัวเมืองต่างๆ

เลขที่ 120 ใบบอกเมืองเขมราชส่งเงินแทนผลเร็วส่วยเมืองคำเขื่อนแก้ว

เลขที่ 144 ใบบอกเมืองอุบลราชธานีส่งผลเร็วส่วยเมืองลำเนาหนองปรือ

เลขที่ 150 ใบบอกพระรัตนภาษาจางวางกองโคส่งผลเร็ว

เลขที่ 162 ร่างบัญชีหางวาวหัวเมืองต่างๆนำส่งเร็วส่วยรายวัน จ.ศ. 1210

เลขที่ 200 คัดบอกส่งทองส่วยเงินแทนทองคำพร้อมด้วยบัญชีหางวาว

เลขที่ 210 สารตราเจ้าพระยาจักรีตอบรับผลเร็วส่วยเมืองพุทไธสง

จดหมายเทศุรรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1211

- เลขที่ 45 โบบอกเจ้าพระยากลาโหมส่งเงินภาษีอากรต่างๆ
 เลขที่ 52 โบบอกเมืองเพชรบูรณ์ส่งเงินค่าแรงจัน
 เลขที่ 89 โบบอกพระยาวิชิตชาดูณรงค์ถึงหมื่นสนิทสมบัติส่งเงินผูกปี่ข้อมือเงิน
 เลขที่ 96 บัญชีเงินส่วยผ้าขาวเจ้าเมือง ท้าวเพี้ย
 เลขที่ 99/2 เรื่องให้เลิกเมืองสรรค์ทำส่วยเส่า
 เลขที่ 107 ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาพิชัยโลก
 เลขที่ 109 ศุภอักษรพระหริรักษ์เมืองกำพูชา
 เลขที่ 110 บัญชีรายวันส่งทองคำ

จดหมายเทศุรรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1212

- เลขที่ 56 โบบอกเมืองกำแพงเพชรส่งเงินแทนผลกระวานส่วย
 เลขที่ 72 โบบอกเมืองนครพนม ท้าวเทน เรณูนคร รามราช บอกลงผลเร็ว เงินแทนเร็วส่วย
 เลขที่ 132 บัญชีเงินและสิ่งของแทนเงินส่วย
 เลขที่ 135 บัญชีส่งเงินส่วยเมืองเทพราชธานี
 เลขที่ 145 สารตราถึงอุปฮาดเรื่องให้ถอกหลวงภักดีไพโรสารฐานทำส่วยขึ้นออกเสียจากหน้าที่
 เลขที่ 148 จดหมายพระราชเสนาถึงเจ้าเมืองอุบลคอบรับผลเร็วและเงินแทนผลเร็วส่วย

จดหมายเทศุรรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1213

- เลขที่ 35 เรื่องเร่งเมืองเพชรบูรณ์ส่งผ่านส่วยเมืองนครราชสีมาและสืบจับตัวเอ๊กหนี

จดหมายเทศุรรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1213

- เลขที่ 12 บัญชีพระราชทานสิ่งของทำวัดหัวเมือง
 เลขที่ 14 บัญชีส่วยเร็วกระวาน
 เลขที่ 124 บัญชีลดเสกส่วยกองนอก
 เลขที่ 137 บัญชีเงินอากรส่วยขึ้นพระคลังในซ้าย
 เลขที่ 159 ตำแหน่งเจ้าเมืองกรมการหัวเมืองไทยลาวเขมร

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1214

เลขที่ 26 ร่างสารตราถึงเจ้าราชบุตรท้าวเพี้ย

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1215

เลขที่ 148 บัญชีรายการมฝ่ายพลเรือนที่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1216

เลขที่ 82 ร่างตราถึงนครราชสีมาให้ชำระเรื่องส่วยทองที่ขุนทดแรก

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1217

เลขที่ 60 ร่างตราเมืองไฉยนาทเกณฑ์ไม้โมกขมัน พุทรา ตะเคียน ทำพระที่นั่งพุทธทาลให้ส่ง
เงินไม่มีเงินผูกไม้มาเข้าเดือน ปีเถาะสัมตศก 1217

เลขที่ 74 ร่างตราคอมเจ้าคุณฝ่ายเหนือส่งทางว่าวสามะโนครวกับเร่งของส่วย เกนซ่า
เลขเดือน 2 ปีเถาะสัมตศก

เลขที่ 88 สารตราเรื่องรับเงินแทนทองส่วย

เลขที่ 103 สารตราท่านเจ้าพระยาอัครมหาเสนามาถึงเมืองต่างๆ

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1218

เลขที่ 156 เรื่องส่วยคีนุกเมืองนคร

ข. เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

การต่างประเทศ, กระทรวง. ประมวลหนังสือขุดสนธิสัญญาของประเทศไทย พ.ศ. 2160-
2412. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน. พิมพ์แจก
ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไฉ่ เกษมสุจการี, 2493.

ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จ.ศ. 1166. เล่ม 3. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และกรมเมือง, ม.ม.ป.

พระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระราชนานไปยังประเทศจีนกับประวัติ
วัดเศวตฉัตร. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมราชวงศ์หญิงเจียม
ฉัตรกุล. พระนคร: โรงพิมพ์เอกราชพิมพ์, 2505.

พรหมณ์ ป.ส. ศาสตรี (แปล). จดหมายเหตุคัมภีร์จากหอเขอลกอโลเนียบล อินสติกิว กรุง
ลอนดอน. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์ตรี พระยารวิไชยวุฒิกร
(เลื่อน สนธิรัตน์), 2476.

กิลปากกร, กรม. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1171-1173. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา,
2513.

ประชุมกิตติจารึกสยามภาคที่ 1 จารึกกรุงสุโขทัย. พระนคร: โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2477.

องค์การคำคุรุสภา. กฎหมายตราสามดวง. เล่ม 1-5 พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.

ค. พงศ์วการ

คุรุสภา, องค์การคำ. ประชุมพงศาวดารเล่ม 3. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506.

ประชุมพงศาวดารเล่ม 4. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

ประชุมพงศาวดารเล่ม 8. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.

คฤสกา, องค์การคำ. ประชุมพงศาวดารเล่ม 15. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2507.

_____ . ประชุมพงศาวดารเล่ม 18. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2509.

_____ . ประชุมพงศาวดารเล่ม 31. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2512.

_____ . ประชุมพงศาวดารเล่ม 34. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2512.

_____ . ประชุมพงศาวดารเล่ม 41. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2512.

_____ . ประชุมพงศาวดารเล่ม 42. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2512.

คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2.
2 เล่ม. พระนคร: โรงพิมพ์คฤสกา, 2505.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1. พระนคร:
ศึกษาภัณฑ์พานิช, 2503.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2. พระนคร: องค์การคำคฤสกา,
2504.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3. พระนคร: องค์การคำคฤสกา,
2504.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4. พระนคร: องค์การคำคฤสกา,
2504.

ศิลปากร, กรม. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดาร
กรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. พระนคร: คลังวิทยา, 2507.

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. พระนคร: คลังวิทยา, 2505.

_____ . ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400. พระนคร: องค์การตำราสุสกา, 2504.

อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 4. พระนคร: โรงพิมพ์สุสกา, 2506.

2. ประเภทเอกสารชั้นรอง (Secondary sources)

ก. หนังสือต่างๆ

ก.ศ.ร. กุหลาบ. อานามสยามยุทธ. 3 เล่ม. พระนคร: แพร่พิทยา, 2514.

✓ ชจร สุขพานิช. ฐานันดรไพร่. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพนางหล้า กระจ่างศาสตร์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซม, 2505.

คำรณราชานุภาพ, กรมพระ. เฉลิมพระยศเจ้านาย. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, 2472. ภาพประกอบ.

✓ คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ตำนานเงินตรา. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, 2474.

คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. เทศาภิบาล. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2498.

_____ . นิทานโบราณคดี. พระนคร: เซมบรรณกิจ, 2503.

คำทรงราชานุญาต, สมเด็จพระยา. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 17. พระนคร: โรงพิมพ์
 ทวีรสาร, 2503.

_____ . สิทธิธรรมนิยมต่างๆภาคที่ 16. คำานานภาษีอากรบางอย่างกับคำอธิบายของ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำทรงราชานุญาต. พิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลเมื่อเจ้า
 พระยาประจักษ์นันทน์มฤตม์ (เชียงใหม่ เสวฐภักดิ์) ถึงแก่กรรมมากรมโยธาธิการ:
 พระนคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯเคลิเมนต์, 2468.

เต็ม วิชาคัพจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. 2 เล่ม พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
 ประเทศไทย, 2513.

ชวธ รัตนวิชาติ (เรียบเรียง). เมืองไทยในทัศนะของฝรั่ง. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วน
 หองดิน, 2507.

ชิตา จาคูประยูร. "บทบาทของไทยเกี่ยวกับเขมรในรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4" วิทยา
 นิพนธ์ปริณฎามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2510. (อัครสำเนา)

นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ. (แปล) จดหมายเหตุลาอูแบร์. 2 เล่ม พระนคร: องค์
 การค้าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505.

ประยูร เกลิงศรี. หลักเศรษฐศาสตร์. พระนคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2510.

ปิยนาก นิโครธา. "บทบาทเสนาบดีแห่งตระกูลขุนนาคนในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่
 สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416)"
 วิทยานิพนธ์ปริณฎามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2513. (อัครสำเนา)

ป้วย อิงภากรณ์ และ สุภาพ ยศสุนทร. เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย. พระนคร: บริษัท
 ประมวลมิตรจำกัด, 2498.

- ผดุงแคว้นประจันต์, หลวง. (จันทร์ อุตทรนคร) ลัทธิธรรมนิยมต่างๆฉบับหอสมุดแห่งชาติ.
พระนคร: คลังวิทยา, 2504.
- มองพันธ์ สุภัทพันธ์ "การศึกษาทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องพระคลังสินค้า" วิทยานิพนธ์
ปริญญาเอกบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษามหาวิทยาลัย,
2511.
- พลกุล อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร,
2514.
- ไพฑูริย์ มีกุล การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระนคร:บรรณกิจเทรคกิ้ง, 2516.
- วิชัย ประสงค์สิทธิ์ ประวัติและวิวัฒนาการกรมสรรพากร พระนคร:เอกศิลป์การพิมพ์, 2506.
- วิชัย เสวระมาตย์ การเลิกทาสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระนคร:สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2509.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ หลักเศรษฐศาสตร์ พระนคร:โรงพิมพ์จิตรวัฒนา, 2502.
- ศิลปากร, กรม เรื่องเลิกทาสในรัชกาลที่ 5 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระเมรุพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ พระองค์เจ้าประเวศวรสมัย 2487 พระนคร:โรงพิมพ์ไทยเชมม, 2487.
- สง่า กาญจนาคพันธ์ ประวัติการค้าไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร:โรงพิมพ์ทิวพานิชย์, 2495:
- สังฆราช ปาลเลกวัช เล่าเรื่องเมืองไทย สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล) พระนคร:ก้าวหน้า,
2506.

สมคิด ศรีสิงห์ การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปริญญาโทบริหารศึกษามหา
บัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514.

สืบพัน พารเสนอ โสณกุล, หม่อมเจ้าหญิง ประวัติศาสตรไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคแรก,
(ฉบับร่าง) พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร, 2501.

อนุমানราชชน, พระยา คำนานตุลการ พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2482.

อัมพร วิจิตรพันธ์ หลักเศรษฐศาสตร์ พระนคร: แพรพิทยา, 2513.

ข. วารสาร

ขจร สาธุพันธ์ "บทบาททางเศรษฐกิจของรัฐบาล" วารสารสังคมศาสตร์, 3
(กันยายน 2509) หน้า 47-57.

ฉลวย ขวัญสง "ฝรั่งมีบทบาทเกี่ยวกับการค้าขายในประเทศไทยอย่างไร" พานิชย์ 28
ตุลาคม 2504) หน้า 9-17, 28 (พฤษภาคม 2504) หน้า 25-30, 28 (ธันวาคม
2504) หน้า 19-27.

ฉัตรทิพย์ นาคสุภา "การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2" วารสารสังคม
ศาสตร์, 1 (มกราคม, 1967), หน้า 1-6.

ญาณดา ประภาพันธ์ "เจ้าภาชีนายอากรผู้ทำลายเศรษฐกิจไทย" เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์,
1 (พฤษภาคม, 2515), หน้า 62-85.

ฉม โสณเจีจค์ (แปล). "กรุงสยามเมื่อ 250 ปีที่ผ่านมาแล้ว" วารสารศิลปากร, 10, 11
(มีนาคม-เมษายน, 2498), หน้า 47-54; หน้า 70-70.

ลาวักย์ ไช้ตามระ. "ขุนนางพ่อค้า" หอการค้า, 7 (กรกฎาคม, 2505), หน้า 57-63.

วรภัทก์พิบูลย์, พระ. "เงินตราของไทย" วารสารสังคมศาสตร์, 1 (กรกฎาคม, 2504),
หน้า 31-44.

ศิลปากร, กรม. "การเจริญทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาสมัยพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว" ศิลปากร, 15 (กันยายน, 2514), หน้า 41-
52.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. "พระปิยมหาราชทรงบริหารการคลังอย่างไร" อุดมสิน, 10 (ตุลาคม,
2504), หน้า 5-9.

เสถียร โกมลศรี. "การค้าสำเภาในสมัยโบราณ" ศุลกากร, 6 (พฤศจิกายน - ธันวาคม,
2506), หน้า 19-24.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A. Primary sources

Burney, Henry. The Burney Papers. 6 vols. Bangkok: Vajiranana National Library, 1912.

Crawford, John. The Crawford Paper. Bangkok: Vajiranana National Library, 1915.

_____. Journal of an Embassy to the courts of Siam and Cochin-China. London: Oxford University Press, 1967.

✓B. Secondary sources.

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. 2 vols. London: John W. Parker and Son. 1857.

Fairbank, John K. "Tributary Trade and China's Relations with the West," FEQ 2 (February, 1942), 1-145.

Fairbank, John K., and Ting, Ssu-Yu. Harvard-Yenching Institute studies xix, Ch'ing Administration Three Studies. Cambridge: Harvard University Press, 1968.

Graham, W.A. Siam. 2 vols. 2nd ed. London: The De La Max Press, 1912.

Gutzlaff, Charles. Journal of Three Voyages along the coast of China in 1831, 1832, 1833 with notice of Siam, Corea and the Loo-Choo Islands. Taipei: Ch'eng Wen Publishing Company. 1968.

Heide, J.H. Van der. "The Economical Development of Siam During the Last Half Century." Journal of the Siam Society III. (1906), 6-7.

- Hoontrakul, Likhit. The Historical Records of the Siamese-Chinese Relations. Bangkok: Debsriharis, 1964.
- Ingram, James C. Economic Changs in Thailand during 1850-1970. California: Stanford University Press, 1971.
- Insor, D. Thailand : A palitical, social and economic analysis. London: George Allent Unnin, 1963.
- Lailert, Buzakorn. "The Ban Phlu Luang Dynasty 1688-1767; A Study of the Thai Monarchy during the Closing Years of the Ayuthya Period." Unpublished Ph.D. Thesis, University of London, 1972.
- Malloch, D.E. Siam. Calcutta: The baptist mission press, 1852.
- Promboon, Suebsaeng. "Sino-Siamese Tributary Relation 1282-1853"
A thesis submitted in partial fulfillment of the requirement for the degree of Doctor of Philosophy (History) at the University of Wisconsin, 1971.
- Purcell, Victor. The Chinese in Southeast Asia. London: Oxford University Press, 1965.
- Rabibhadana, Akin. The Organization of Thai Society in the early Bangkok period 1782-1823. New York: Department of Asian Studies, Cornell University, 1969.
- Skinner, William G. Chinese Society in Thailand and Analytical History. New York: Cornell University Press, 1957.

- Skinner, William G. Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand. Ithaca: Cornell University Press, 1958.
- Vella, Walter F. Siam Under Rama III (1824-1851). New York: J.J. Avgustin Publisher, 1957.
- Wales, Quaritch. Ancient Siamese Government and Administration. New York: Paragon Book Reprint Corp., 1965.
- Wenk, Klans. "The Restoration of Thailand Under Rama I 1851-1868 : Thailand on the eve of Modernization." 2 vols. A thesis presented to the Faculty of the Graduate school of Cornell University for the Degree of Doctor of Philosophy: Published on demand by University Microfilms, 1970.
- Wimoniti, Wira. "Historical Patterns of Tax Administration in Thailand." Unpublished: Master of Public Administration's Thesis, Thammasat University Institute of Public Administration, 1961.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ฎีกาจากเจ้าพนักงานคลังต่างๆ

ฎีกาหลวงสำเร็จพระจันเจ้ากรมพระคลังในซ้าย ให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหาดไทยด้วย...หลวงพระบาง...เจ้าราชวง คุมเอาคาบเมืองพวน 100 เล่ม เข้ามาทูลเกล้าถวายนั้นได้รับไว้...แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันจันทร์ เดือน 3 ขึ้น 11 ค่ำ ปีมะโรงนักษัตรออก

ฎีกาหมื่นราชพิมลเจ้าพนักงานกรมพระคลังในขวา ให้ไว้ก่อนนายรักษนายเวนมหาดไทย มหาดไทยได้นำผ้าขาว 400 เฟลา ซึ่งพระยาน่านแต่งตั้งให้พระเมืองน้อย แสนท้าวลาว มีชื่อคุมมาทูลเกล้าถวายนั้นได้นำส่งต่อท่านพนักงานข้างในๆได้ตรวจรับไว้ครบตามหมายเดิมซึ่งนำมานั้น ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอังคาร เดือน 7 แรม 1 ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก

ฎีกาหมื่นราชพิมลเจ้าพนักงานชาวพระคลังในขวาให้ไว้แก่นายรักษนายเวนมหาดไทย ด้วยพระไชยบุโรเมืองพินธุโลกจัดได้ผ้าแดงลงมาทูลเกล้าถวาย 100 ผืน รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วัน เดือน 9 ขึ้น 6 ค่ำ ปีมะเส็งสัพศก

ฎีกาหมื่นราชพิมลเจ้าพนักงานกรมพระคลังในขวา ให้ไว้แก่นายรักษนายเวนมหาดไทย ได้นำเอาผ้าขาวไท 200 ผืน ซึ่งพระยาแลเขมรมีชื่อเมืองพนมเปนคุมมาทูลเกล้าถวายได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วัน เดือน 8 ขึ้น 10 ค่ำ ปีมะโรงจตุศก

ฎีกาหมื่นราชพิมลเจ้าพนักงานพระคลังในขวา ให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหาดไทย ด้วยพระยาพิไชยกรมการบอกหนังสือให้หลวงวิเสทผู้ช่วยคุมเอาผ้าขาวเทศ 123 ผืน ผ้าขาวไท 100 ผืน เข้ามาทูลเกล้าถวายนั้น ได้รับไว้ครบตามหมายเดิมเข้ากันเป็นผ้าขาว 123 ผืน ฎีกาให้ไว้ ๗ วันพฤหัสบดี เดือน 5 ขึ้น 14 ค่ำ ปีมะเมียนักษัตรอัฐศก

ฎีกาหมื่นเสนห์เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายให้ไว้ก่อนนายรักษนายเวนมหาดไทยฯได้นำศรีผึ้งหนัก 1 หาบ ซึ่งพระยาน่านแต่งตั้งให้พระเมืองน้อย แสนท้าวลาวมีชื่อคุมมาทูลเกล้าถวายนั้นได้นำส่งต่อท่านพนักงานพระคลังในซ้ายรับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้วันอังคาร เดือน 7 แรม 1 ค่ำ ปีมะเมียนักษัตรอัฐศก

ฎีกาขุนอภัยร สมัยนคราเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหาดไทย พระยาน่านแต่งตั้งให้พระเมืองน้อยคุมเอางาข้าง 23 กิ่งหนัก 1 หาบ ลงมาทูลเกล้าถวายซึ่งรับไว้ได้หนัก 96 ชั่ง รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอังคาร เดือน 7 แรม 1 ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก

ฎีกาขุนอุคมโกษาพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหากไทย ด้วยหมื่นทิพวง เมืองกระบิลคุมครั้งแทนเงินส่วยเมืองจำปาศักดิ์จำนวนปีวอกอัฐศกมาส่งหนัก 81 หาบ 1 ซึ่ง ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันศุกร์ เดือน 5 ขึ้น 8 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้า ให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหากไทย ด้วยร้อย ค่ำเมืองกระบิลคุมครั้งแทนเงินส่วยมาส่งเมืองจำปาศักดิ์จำนวนปีวอก 67 หาบ 79 ซึ่ง เมือง อุบลจำนวนปีชวด 41 หาบ 24 ซึ่ง ฎีกาให้ ๗ วันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น 9 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับหลวงอัครสุนทรเสมียนตรานายรักษนาย เวนมหากไทย นำพระยาสังฆะโลกเมืองโพธิ์สัจจัคช็อกระวานโพธิ์สัจจจำนวนปีชวดจัตวาศกราคา หาบละ 1 ซึ่ง 5 คำสิ่ง หนัก 9 หาบ 99 ซึ่ง 4 คำสิ่ง ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันศุกร์ เดือน 6 แรม 13 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหากไทยด้วยหลวง อัครสุนทรเสมียนตรานำพระบวรนายกคุมกระวานจัตวอที่เมืองบักของหาบละ 1 ซึ่ง 10 คำสิ่ง มาส่งจำนวนปีชวดจัตวาศก กระวานหนัก 8 หาบ 79 ซึ่ง ขุนเทพทิพผลเจ้าภาษีเก็บกระวาน ที่เมืองประจิมเอากระวานภาษีมาส่งจำนวน ปีชวดจัตวาศก กระวานหนัก 4 หาบ ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอังคาร เดือน 7 ขึ้น 2 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับหลวงอัครสุนทรเสมียนตรานายรักษนาย เวนมหากไทยด้วยสารวัตรเมืองกระบิล หมวกกันหา เมืองประจันตคาม คุมเอา เร่ว ครั้ง แทนเงินส่วยมาส่งเป็นของเมืองสาละวันจำนวนปีจอสัมฤทธิศก เร่วหนัก 31 หาบ 2 ซึ่ง เมือง อุบลจำนวนปีชวดโทศก ครั้งหนัก 33 หาบ 64 ซึ่ง ไล่ซึ่งรับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันศุกร์ เดือน 7 ขึ้น 12 ค่ำ จ.ศ. 1205 ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรักษนายเวนมหากไทยด้วยหมื่นราม โยธา เมืองประจิม หมวกชาติ เมืองกบิน คุม เร่ว ครั้ง แทนเงินส่วยมาส่งเมืองอุบล เร่ว จำนวนปีชวดโทศกหนัก 24 ซึ่ง ครั้งจำนวนปีชวดโทศกหนัก 44 หาบ 71 ซึ่ง เมืองแสนปาง ครั้งจำนวนปีจอสัมฤทธิศก 11 หาบ 36 ซึ่ง ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอาทิตย์ เดือน 8 ขึ้น 6 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาหมื่นแสน เจ้าพนักงานชาวพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่นายรัตนายเวนมหากไทย
 ค่ายนายร้อยค่าเมืองกรบิลคุมเอาปีกนกเกบเข้ามาส่งแทนเงินด้วยเมืองจำปากกั๊ก 75 ตัว
 คัดราคาตัวละ 2 สลึง เป็นเงิน 9 ตำลึง 1 บาท 2 สลึง นั้นได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๓
 วันเสาร์ เดือน 6 ขึ้น 8 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาหลวงรัตนสมบัติว่าที่พระไชยยศสมบัติ ขุนพลตักดิ์ เจ้าพนักงานผู้รับเงินพระ
 คลังมหาสมบัติให้ไว้แก่หลวงอัครสุนทรเสมียนตรา นายรัตนายเวนมหากไทยคายนำเอาเงิน
 จำหน่ายศรีผึ้งแทนเงินด้วยเมืองลาวตะวันออกศรีผึ้งหนัก 90 ชั่ง ราคาหาบละ 1 ชั่ง 1 ตำลึง
 1 บาท เป็นเงิน 19 ตำลึง 2 สลึง ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๓ วันจันทร์ เดือน 7 แรม 1
 ค่ำ ปีเถาะนักษัตรเบญจศก

ฎีกาหลวงมหัยสวรยศสมบัติ ขุนชนสิทธิสมบัติให้ไว้กับหลวงอัครสุนทรเสมียนตรา
 นายชำนาญ นายรัตนายเวนมหากไทยคายนำพระฤทธิสงครามคุมเอาทองคำผุยแทนเงินด้วย
 เข้ามาส่งพระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานผู้กำกับพร้อมกันรับชั่งไค้ทอง เมืองอุบลจำนวนปีชวค
 โทศกทองหนัก 2 ตำลึง 2 บาท 3 สลึง เมืองแสนปางจำนวนปีจอลัมฤทธิศกทองหนัก 3 ตำลึง
 1 บาท 2 สลึง เมืองสาละวันจำนวนปีชวคโทศกทองหนัก 5 ตำลึง 1 บาท รวม 11 ตำลึง
 1 บาท 1 สลึง เจ้าพนักงานพร้อมกันได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๓ วันอาทิตย์ เดือน 12 แรม
 13 ค่ำ ปีเถาะนักษัตรเบญจศก

ฎีกาขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหากไทยคายนำเพี้ย
 ทานคงเมืองกรบิลคุมเอาครั้งแทนเงินด้วยเมืองอุบลมาส่งจำนวนปีชวคโทศกหนัก 9 หาบ 35
 ชั่ง ฎีกาให้ไว้ ๓ วันจันทร์ เดือน 12 ขึ้น 5 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุดมโกษาเจ้าพนักงานพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหากไทยคายน
 นำครั้งแทนเงินด้วยเมืองอุบลมาส่งจำนวนปีชวคโทศก เพี้ยสูงชา เมืองประจันตคามคุมมาหนัก
 85 หาบ 49 ชั่ง ปลัดร้อยเมืองกระบิลคุมมาหนัก 28 หาบ 80 ชั่ง รวม 114 หาบ 29 ชั่ง
 ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ๓ วันศุกร์ เดือน 9 แรม 13 ค่ำ ปีเถาะนักษัตรเบญจศก

ฎีกาขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหากไทยคายนำเอา
 ครั้งแทนเงินด้วยเมืองอุบลราชธานีมาส่งจำนวนปีชวคโทศก ขุนรามพิชัยคุมมาหนัก 12 หาบ
 21 ชั่ง หมื่นพรคุมมาหนัก 19 หาบ 85 ชั่ง รวม 32 หาบ 6 ชั่ง ฎีกาให้ไว้ ๓ วันพุธ เดือน
 อ้าย แรม 6 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหาดไทยด้วยปลั้คร้อย
เมืองกระบิลคุมกรังแทนเงินส่วยเมืองอุบลมาส่งจำนวนปีชวศโทศกหนัก 50 หาบ 12 ซึ่ง ฎีกา
ให้ไว้ ๗ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น 15 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาพระไชยยศสมปรีดิ์ ขุนพลก๊กให้ไว้กับหลวงอัครสุนทรเสมียนตรากรมมหาดไทย
ส่งเงินจำหน่ายศรีผึ้งแทนเงินส่วย ๗ เมืองลาวตะวันออกหนัก 2 หาบฯละ 15 คำลึง 2 บาท
เป็นเงิน 1 ซึ่ง 11 คำลึง ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 10 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษาคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหาดไทยด้วยนำเอาพันคำเมือง
กรบิล เพี้ยแก้วภูธรเมืองประจันตคามคุมเอา เร่ว ครั่ง เข้ามาส่ง เมืองจำปาศักดิ์ เร่ว
จำนวนปีวอกอัฐศกหนัก 125 หาบ 46 ซึ่ง ครั่งจำนวนปีวอกอัฐศกหนัก 93 หาบ 19 ซึ่ง เมือง
คำทองใหญ่เร่วจำนวนปีฉลุศกหนัก 9 หาบ 44 ซึ่ง ได้รับแล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันพุธ เดือน
4 ขึ้น 4 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

จดหมายขุนอุคมโกษามาถึงคุณตารักด้วยหลวงณรินเมืองพิษณุโลกคุมเอาเงินค่า
เครื่องบรรณาการมาส่งมีนอระมาศหนัก 3 ซึ่ง เป็นเงิน 9 คำลึง ปีกนก 50 ตัว เป็นเงิน
12 คำลึง 2 บาท ศรีผึ้งหนัก 3 ซึ่ง เป็นเงิน 7 คำลึง 2 บาท รวม 1 ซึ่ง 9 คำลึง จดหมาย
มา ๗ วันเสาร์ เดือน 7 ขึ้น 6 ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

จดหมายขุนอุคมโกษากราบเข้ามาถึงคุณตารักด้วยพระยาสุวรรณคโลกกรมการแต่ง
ให้ขุนภักดีคุมเอาเงินแทนเครื่องบรรณาการมาส่งได้รับไว้ นอระมาศหนัก 3 ซึ่ง เป็นเงิน 9
คำลึง ปีกนก 50 ตัวฯละ 1 บาท เงิน 12 คำลึง 2 บาท ศรีผึ้งหนัก 30 ซึ่งฯละ 1 บาท
เป็นเงิน 7 คำลึง 2 บาท รวม 1 ซึ่ง 9 คำลึง นั้นได้รับไว้ ๗ วันจันทร์ เดือน 7 แรม 14
ค่ำ ปีเถาะเบญจศก

ขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกมายัง...ไม่ซัด...ด้วยได้รับซื้อเร่วส่วยเมือง
ประจิมกองขุนหาญหักศกหนัก 10 หาบ 98 ซึ่ง ขุนพิลึกโยธาหนัก 8 หาบ 31 ซึ่ง หลวงนริน
หนัก 2 หาบ 58 ซึ่ง รวมหนัก 21 หาบ 87 ซึ่ง บอกมา ๗ วันอังคาร เดือนยี่ แรม 8 ค่ำปีชานโทศก

ขุนอุคมโกษาบอกมายังเวนมหาดไทยให้แจ้งด้วยขุนภักดี เมืองประจันตคามคุมเอาเร่ว
ส่วยจำนวนปีชวศโทศกมาส่งหนัก 18 หาบ 18 ซึ่ง บอกมา ๗ วัน เดือน 3 แรม 5 ค่ำ ปีชว
โทศก

ขุนอุดมโกษาบอกรายถึงเวนมหากาไทยให้แจ้งด้วยหลวงแก้วกงส่วยเมืองสิ้นส่วย
เร็วถึง 18 หาบ 60 ซึ่ง ประมาณวันอาทิตย์ เดือน 4 ขึ้น 6 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมโกษาบอกรายถึงเวไนให้แจ้งลาวเมืองซุซันท์เก็บเร็วถวาย 4 หาบ 36 ซึ่ง
บอกมา ๓ วันจันทร์ เดือน 4 ขึ้น 3 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกรายถึงเวนมหากาไทยให้แจ้งด้วยได้รับซึ่งเร็ว
ส่วยเมืองสระบุรีจำนวนปีชานโทสกหนัก 118 หาบ 40 ซึ่ง บอกมา ๓ วันอาทิตย์ เดือน 3
แรม 9 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมโกษาบอกรายถึงเวไนให้แจ้งด้วยพระปลัดเมืองประจิมเอาเร็วส่วยส่ง 6
हाบ 55 ซึ่ง ส่งมา ๓ วันอังคาร เดือน 4 ขึ้น 4 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมโกษาบอกรายถึงเวนมหากาไทยให้แจ้งด้วยพระสรศักดิ์ถวายเร็วหนัก 1 หาบ
30 ซึ่ง หลวง...เมืองซุซันท์เกิน 5 หาบ 10 ซึ่ง หลวงไชยณรงค์เมืองสังขะเกิน 3 หาบ
48 ซึ่ง บอกมา ๓ วันศุกร์ เดือน 6 แรม 3 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกรายถึง เวนมหากาไทยให้แจ้งด้วย...เร็วหนัก
4 หาบ 40 ซึ่ง, 28 หาบ 16 ซึ่ง, 1 หาบ 10 ซึ่ง, 2 หาบ 20 ซึ่ง, 3 หาบ 90 ซึ่ง บอก
มา ๓ วัน เดือน 6 ขึ้น 9 ค่ำ ปีมะโรง

ขุนอุดมกรมพระคลังบอกนายเวไนให้แจ้งด้วย...หนัก 6 หาบ 62 ซึ่ง, 48 หาบ
40 ซึ่ง, 19 หาบ 14 ซึ่ง บอกมา ๓ วันอาทิตย์ เดือน 6 แรม 10 ค่ำ ปีมะโรง

ฎีกาพระพิบูลสมบัติได้ไว้แก่ท่านเสมียนกรมมหากาไทยได้ให้เงินไปจัดซื้อเกวียน ๓
เมืองสุพรรณเป็นเงิน 2 ซึ่ง 2 คำสั่ง ได้เอาไปแล้ว ฎีกาให้ไว้ ๓ วันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้น
13 ค่ำ ปีมะโรง

ฎีกาหมื่นสุคนธ์ภักดีเจ้าจำนวนพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่ท่านพระยาเมืองตากได้เอา
ซึ่งมีงมาส่งหนัก 4 หาบ 15 ซึ่ง หักใช้ปีชวด 22 ซึ่ง ส่งปีฉลู 2 หาบ ส่งปีชวรา 1 หาบ 93 ซึ่ง
รวมเป็น 4 หาบ 15 ซึ่ง ฎีกาให้ไว้ ๓ วันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น 2 ค่ำ ปีมะโรง

ฎีกาหมื่นสุคนธ์ภักดีเจ้าจำนวนพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่หลวงปลัดเมืองตากได้เอา
ซึ่งมีงมาส่งหนัก 2 หาบ หักใช้ปีฉลู 1 หาบ 8 ซึ่ง ส่งปีชวา 92 ซึ่ง รวมเป็น 2 หาบ ฎีกาให้
ไว้ ๓ วันพุธ เดือนอ้าย ขึ้น 2 ค่ำ ปีมะโรง

ฎีกาหมื่นสุคนธ์ภักดีหมื่นพิพัฒน์ เจ้าจำนวนกรมพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่ปลัดพิไชย
หมื่นไพรัชชา ข้าช่วยนำรักเมืองพิไชยได้เอาน้ำรักจำนวนปีฉลูเอกศก 360 ทะนาน ศรีผึ้งจำนวน
ปีฉลูเอกศกหนัก 12 หาบ มาส่งจำนวนกรมพระคลังในซ้ายได้รับไว้แล้ว

ฎีกาหมื่นสุคนธ์ภักดี หมื่นพิพัฑ เจ้าจำนวนพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่หลวงเทพเมือง
สรรคด้วยหลวงเทพได้เอาขี้ผึ้งอากรจำนวนปีชามาส่งหนัก 72 ชั่ง เจ้าจำนวนพระคลังในซ้าย
ได้รับแล้ว ฎีกาให้ไว้ ณ วันพฤหัสบดี เดือน 3 ขึ้น 7 ค่ำ ปีชามโทศก

ขุนอุดมโกษาบอกรมายังเวนมหากไทยให้แจ้งด้วยว่าขุนจีนคุมเรือมาถวาย 1 หาบ
76 ชั่ง บอกรมา ณ วัน เดือน 3 แรม 3 ค่ำ ปีชามโทศก

วันจันทร์ เดือน 6 ขึ้น 7 ค่ำ ปีเถาะตรีนิศกขุนเทพพิพัฒน์ทำฎีกาให้ไว้แก่ท่านจีน
ด้วยท่านจีนเอากรวณเข้ามาหนัก 96 ชั่ง ใ้ช้ชั่งภาสึบลดหนึ่งไว้ 9 ชั่ง 10 คำลึง เป็นอัน
เสร็จแล้วกัน

ขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกรมายังเวนให้แจ้งด้วยพระสุวรรณราชวงษาเจ้า
เมืองคำทองใหญ่จัดซื้อเรือหาบละ 5 คำลึง หนัก 80 หาบ ให้เพี้ยเมืองแฉน ลาวเชียงโตคุม
ลงมาส่งเจ้าพนักงานได้ซึ่งรับไว้แล้วบอกรมา ณ วันพุธ เดือน 7 ขึ้น 8 ค่ำ ปีชามโทศก

ฎีกาขุนอักษรสเมียนตรากรมพระคลังมหาสมบัติให้ไว้แก่นายรัตนายเวนมหากไทย
ด้วยนายเวนนายร้องมาว่าได้อาเงินด้วยศิวเลขจำนวนปีเถาะตรีนิศกจัดซื้องาช้างมาส่งเป็น
งาเมืองศรีทันคอน หลวงประเสริฐสุนทรเจ้าภาสึบจัดซื้อลงมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย 17 กิ่ง
หนัก 3 หาบ 64 ชั่ง และงาเมืองแสนปาง 13 กิ่ง หนัก 1 หาบ 4 ชั่ง รวมเป็น 30 กิ่ง
หนัก 4 หาบ 68 ชั่ง ได้รับไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ณ วันเสาร์ เดือน 4 ขึ้น 2 ค่ำ จ.ศ. 1193
ปีเถาะตรีนิศก

ทางรายหลวงประเสริฐสุนทรเจ้าภาสึบจัดซื้อในบอกรทั้ง งา 17 กิ่ง 3 หาบ 41 ชั่ง
และเรือ 29 หาบ 55 ชั่ง เป็นเงิน 13 ชั่ง โปรดให้ทนายส่งเป็นส่วยจำนวนปีเถาะตรีนิศก
สเมียนตราพระคลังมหาสมบัติซึ่งรับไว้เป็นงาช้างเมืองศรีทันคอน 4 งา 4 กิ่ง หนัก 1 หาบ
2 ชั่ง 5 งา 13 กิ่ง หนัก 2 หาบ 62 ชั่ง รวมเป็น 17 กิ่งหนัก 3 หาบ 64 ชั่ง และเมือง
แสนปางงาย้อย 13 กิ่ง หนัก 1 หาบ 4 ชั่ง

ฎีกาขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้แก่นายรัตนายเวนมหาดไทยด้วยมีหมาย
ไปว่าหลวงประเสริฐสุนทรเจ้าภาษีเอาเงินช่วยตัวเลขเมืองศรีหันทอนจำนวนปีเถาะตรีนิศกจัด
ซื้องาช้าง 17 กิ่ง หนัก 3 หาบ 41 ชั่ง เรวหนัก 29 หาบ 35 ชั่ง เป็นเงิน 13 ชั่ง เจ้า
ป่าสักจัดไค้เรวหนัก 5 หาบ ส่งแทนเงินช่วยตัวเลขจำนวนปีเถาะตรีนิศก ให้หมื่นจงข้าหลวง
หลวงปราบเมืองอุบลคุมลงมาส่งนั้นซึ่งรับไว้ไค้ลเรวรายหลวงประเสริฐสุนทร 25 หาบ 74
ชั่ง เมืองป่าสัก 4 หาบ 80 ชั่ง รวมเป็น 30 หาบ 55 ชั่ง ฎีกาให้ไว้ ๗ วัน เดือน 5
ขึ้น 5 ค่ำ ปีเถาะตรีนิศก

หมายขุนอุดมรัตนราชโกษา ขุนนราราชสุนทรเทพ พระคลังสินค้าบอกมายังเวนมหาด
ไทยให้แจ้งด้วยมีหมายไปว่าเพี้ยวงมหาจักรเมืองสาละวัน เมืองจัน เมืองคำทองใหญ่ คุมเรว
ค่าเงินช่วยจำนวนปีเถาะตรีนิศกลงมาส่งซึ่งรับไว้ไค้เรวเมืองสาละวัน 31 หาบ 52 ชั่ง เมือง
คำทองใหญ่ 51 หาบ 24 ชั่ง รวม 81 หาบ 76 ชั่ง ไค้รับไว้แล้วหมายบอกมา ๗ วันอังคาร
เดือน 7 แรม 7 ค่ำ ปีมะโรงนักษัตรจัตวาศก

หมายขุนอุดมโกษา ขุนนราราชสุนทร บอกมาให้แจ้งด้วยเมืองจันคุมเอาเรวค่าเงิน
ช่วยจำนวนปีเถาะตรีนิศก เมืองคำทองใหญ่ 47 หาบ 90 ชั่ง บอกมาให้แจ้ง หมายมา ๗ วัน
อาทิตย์ เดือน 7 แรม 11 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ขุนอุดมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกมายังเวนมหาดไทย ให้แจ้งด้วยเมืองจัน เมือง
คำทองใหญ่ คุมเอาเรวมาส่งแทนเงินช่วยจำนวนปีเถาะตรีนิศกหนัก 44 หาบ 78 ชั่ง บอกมา
๗ วันอาทิตย์ เดือน 8 ขึ้น 4 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ฎีกาขุนอักษรสเมียนตรากรมพระคลังมหาสมบัติให้ไว้แก่หลวงราชเสนา หลวง
อัครสุนทรเสมียนตรา พันการ ๗ ราช นายรัตนายเวนมหาดไทย กรมมหาดค้ายนำเอางาช้าง
หลวงประเสริฐสุนทรเจ้าภาษีส่งค่าเงินช่วยตัวเลขเมืองศรีหันทอนจำนวนปีเถาะตรีนิศก 5 งา
5 กิ่ง หนัก 1 หาบ ราคาเงิน 1 ชั่ง ไค้รับไว้ครบแล้ว ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น
11 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ฎีกาหมื่นเสนห์เจ้าพนักงานกรมพระคลังในซ้ายให้ไว้แก่หลวงราชเสนา หลวงอัคร
สุนทรเสมียนตรา พันการ ๗ ราช นายรัตนายเวนมหาดไทยด้วยนำเอาอระมาต หลวง
ประเสริฐสุนทรเจ้าภาษีมาส่งแทนเงินช่วยค่าตัวเลขเมืองศรีหันทอนจำนวนปีเถาะตรีนิศกออก
หนึ่งหนัก 19 ตำลึง ราคาเงิน 5 ตำลึง ซึ่งไค้หนัก 16 ตำลึง ราคา 4 ตำลึง 1 บาท 2
สลึง ฎีกาให้ไว้ ๗ วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น 11 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าบอกมายัง เวนมหาดไทยด้วยมีหมายมาว่าหลวง
ประเสริฐสุนทรเจ้าภาษีจัดซื้อไค้ลเร็วค่าเงินส่วยตัว เลกเมืองศรีทันคอนจำนวนปีเกาะครีนิศก
คุมลงมาส่งเป็นเร็วหนัก 7 หาบ 5 ชั่ง ราคาหาบละ 5 ตำลึง นั้นซึ่งรับไว้ได้แก่ 6 หาบ 60
ชั่ง คิดเป็นเงิน 1 ชั่ง 13 ตำลึง ฎีกาให้มา ๓ วันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 8 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ฎีกาหมื่นเสน่ห์เจ้าพนักงานกรมพระคลังในซ้ายบอกมายัง เวนมหาดไทยด้วยมีหมาย
มาว่าพระอภัยราชวงศาเจ้าเมืองศรีทันคอนจัดซื้อไค้ลนอระมาตค่าเงินส่วยตัว เลกจำนวนปีเกาะ
ครีนิศกลงมาส่ง 7 ยอดหนัก 4 ชั่ง ราคาชั่งละ 5 ตำลึง 2 บาท 1 สลึง นั้นซึ่งรับไว้ได้หนัก
4 ชั่ง 6 ตำลึง 2 บาท คิดเป็นเงิน 1 ชั่ง 1 ตำลึง 1 เฟื้อง ฎีกาให้มา ๓ วันอาทิตย์ เดือน
ยี่ แรม 8 ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก

ฎีกาขุนอุคมโกษาบอกมายัง เวนด้วย...เจ้าเมืองป่าสักส่งเร็วค่าเงินส่วยจำนวนปี
เกาะครีนิศก เมืองป่าสักหนัก 11 หาบ 43 ชั่ง บอกมายัง ๓ วันพฤหัสบดี เดือน 7 แรม 5 ค่ำ
ปีมะโรงเบญจศก

ขุนอุคมโกษาและขุนราสุนทรเป็นเจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้าบอกมายัง เวน
ด้วยขอเอาเร็วมาส่งแทนส่วยเงินเมืองคำทองใหญ่เพี้ยอินทวงหนัก 11 หาบ 43 ชั่ง เมืองสาละวัน
เพี้ยมานพรับมาส่งหนัก 3 หาบ 1 ชั่ง เจ้าพนักงานรับซึ่งไว้เป็นจำนวนปีมะโรงจัตวาศกบอก
มา ๓ วันพฤหัสบดี เดือน 7 แรม 4 ค่ำ ปีมะโรงเบญจศก

ขุนอุคมโกษาบอกมายัง เวนด้วยขอเอาเร็วเมืองคำทองใหญ่เพี้ยบ้านแจ่มมาส่ง
ค่าเงินส่วยจำนวนปีมะโรงจัตวาศกหนัก 10 หาบ 27 ชั่ง เจ้าพนักงานรับซึ่งไว้ บอกมา ๓
วันอังคาร เดือน 7 แรม 9 ค่ำ ปีมะโรงเบญจศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนาย เวนมหาดไทยด้วยเมือง
แสนเพี้ย...คุมเอาเร็วค่าเงินส่วยเมืองอุบลราชธานีจำนวนปีมะโรงจัตวาศกมาส่งนั้นเจ้าพนักงาน
งานซึ่งรับไว้ได้เร็วหนัก 4 หาบ 7 ชั่ง ฎีกาให้ไว้ ๓ วันเสาร์ เดือนยี่ แรม 4 ค่ำ ปีมะเมียจตุศก

ฎีกาหมื่นราชพิมลเจ้าพนักงานกรมพระคลังในขวาให้ไว้กับนายรัตนาย เวนมหาดไทย
ด้วยนำเอาใหม่เมืองอุบลราชธานีมาส่งแทนเงินส่วยจำนวนปีมะโรงจัตวาศกได้นำส่งเจ้าพนักงาน
งานได้ซึ่งรับไว้เป็นใหม่หนักหาบหนึ่ง ฎีกาให้ไว้ ๓ วันอาทิตย์ เดือนยี่ แรม 5 ค่ำ ปีมะเมีย
นักษัตรจตุศก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหาดไทยด้วย...คุณ
 เร่วค่าเงินส่วยเมืองคำทองใหญ่ เมืองสาละวัน เข้ามาส่งได้ซึ่งรับไว้เมืองคำทองใหญ่จำนวน
 ปี่มะโรง 7 หาบ 57 ชั่ง ปี่มะเส็ง 58 หาบ 35 ชั่ง เมืองสาละวันจำนวนปี่มะโรงจัตวาศก
 23 หาบ 50 ชั่ง ฎีกาให้ไว้ ณ วัน ศุกร์ เดือน 6 แรม 11 ค่ำ ปี่มะแหมสัพทก

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหาดไทยด้วย...คุณ
 เร่วค่าเงินส่วยเมืองคำทองใหญ่ จำนวนปี่มะเส็งเบญจศกมาส่งหนัก 66 หาบ 50 ชั่ง ได้รับ
 ไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ณ วัน พฤหัสบดี เดือน 7 แรม 5 ค่ำ ปี่มะแหมสัพทก เร่วรายนี้มีหมายไปว่า
 ภาษีสำโรงชัก 6 หาบ 27 ชั่ง ...ได้รับมาแต่เร่วส่งคลัง 62 หาบ 42 ชั่ง

ฎีกาขุนอุคมโกษากรมพระคลังสินค้าให้ไว้กับนายรัตนายเวนมหาดไทยด้วยเมือง
 นนนำขุนศรีสงครามกรมการเมืองคุณเร่วมาส่งแทนเงินส่วยเมืองคำทองใหญ่จำนวนปี่มะเมีย
 ฉศก 38 หาบ 70 ชั่ง เมืองสาละวันจำนวนปี่มะเส็งเบญจศก 23 หาบ 72 ชั่ง รวม 62
 หาบ 42 ชั่ง นั้นได้รับตั้งไว้แล้ว ฎีกาให้ไว้ ณ วัน เสาร์ เดือน 4 ขึ้น 12 ค่ำ ปี่มะแหมสัพทก

ที่มา หอสมุดแห่งชาติ จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 17 ฎีกาเจ้าพนักงาน
คลังในขวาทอรับผ้าขาว

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1205 เลขที่ 113 ฎีกาทองแทนเงินส่วยของขุนอุคมโกษา

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1192 เลขที่ 16 ฎีกาขุนอุคมโกษาช่วยเร่วหัวเมืองต่างๆ

จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 จ.ศ. 1192 เลขที่ 17. ฎีกาหมื่นสุคนธ์ภักดีรับขึ้น น้ำรัก หัวเมืองต่างๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

หัวเมืองภาคอีสาน ใน พ.ศ. 2433 แบ่งออกเป็น 4 กองใหญ่ๆ คือ

1. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก มีหัวเมืองเอก 11 เมืองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และหัวเมืองโท ตรี จัตวา 26 เมืองขึ้นกับเมืองเอกดังนี้

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
1	กระต๊อบเมืองกลาง	นครกาลจำบากนาคบุรีศรี	2181	สมัยพระบิคาเจ้าสุภัทราชา
	กระต๊อบเมืองกลาง	นครจำบากนาคบุรีศรี	2187	สมัยนางเกา
	กระต๊อบเมืองกลาง	นครจำปากัดคั่นคบุรีศรี	2256	สมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทร พุทราขงกูร
	เมืองเก่าคันทิง	นครจำปากัดคี่	2324	สมัยพระวิชัยราชสุริยวงศ์ ขัตติยราช(หนา)ประเทศ ราชสยาม
2	แก่งน้อย	คำทองน้อย	2373	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 3
3	ท่าสัง	เซลาเกา (ต่อมา เปลี่ยนเป็นธาราบริ- วัต) พ.ศ. 2492	2388	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 3
4	ห้วยทราย	โพนทอง	2388	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 3
5	ดงกระทุง(หรือไร่)	บัวชุมตริก	2390	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 3
6	คันทมชัว	นครเพ็ง	2407	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 4
7	ย่านข่องนาง	กุสุมาลัยคีรี	2410	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 4
8	โสังใหญ่	สุวรรณคีรี	2412	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ร. 5
9	บึงจวง	วาปีไพรบูรณ์	2413	ขึ้นนครจำปากัดคี่ ห่างจาก ทางหลวงสายปากเซ- สุวรรณเขต 12 ก.ม. ตะวัน- ออกแยกที่ก.ม. 68/200

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อพ.ศ.	หมายเหตุ
10	แก่งไม้เอี้ยะ	มธุรสาดล	2411	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
11	ท่าคา(หรือท่าบัวศรี เมืองศิริจำบังเก่า)	อุทุมฆารว	2415	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
12	ดอนสะแบ้ง	สุตนคร	2417	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
13	หินโก	สะพังภูญา	2422	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
14	นากอนจอก	วารินชำราบ	2423	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
15	จันลานาโคม	โคมประคิษฐ์	2424	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
16	คำแก่งเสรีจ	สุทวารี่	2424	ขึ้นนครจำปาศักดิ์ ร.5
17	ทางโขง(หรือทางโค)	เชียงแตง	2327	ขึ้นกรุงเทพฯ ร.1
18	คาปาง	แสนปาง	2341	ขึ้นกรุงเทพฯ ร.1
19	ดอนโขง -	สีทันคอน	2371	ขึ้นกรุงเทพฯ ภายหลังขึ้น นครจำปาศักดิ์
20	จาน	มูลป่าโมกข์	2424	ขึ้นสีทันคอน
21	อิดกระบือ	อัครบือ	2321	ขึ้นกรุงธนบุรี
22	เมืองมัน	สารวัน	2371	ขึ้นกรุงธนบุรี
23	แก่งอาฮี	คำทองใหญ่	2371	ขึ้นกรุงธนบุรี
24	นายอน	สะพาค	2348	เดิมขึ้นนครจำปาศักดิ์ต่อมา โอนไปขึ้นคำทองใหญ่ พ.ศ. 2449 ปัจจุบันยุบเป็น ตำบลขึ้นเมืองวาปีขวางวาปี คำทอง ประเทศลาว
25	คุปะทายสมันต์	สุรินทร์	2302	เดิมขึ้นพิมายต่อมาขึ้นนคร ราชสีมาแล้วโปรดเกล้าฯให้ โอนไปขึ้นกรุงเทพฯ พ.ศ.

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
26	ลำควน	สุรพินทนิคม	2425	ชั้นสุรินทร์ ร.5
27	ทับค่าย	ชุมพลบุรี	2425	ชั้นสุรินทร์ ร.5
28	โคกอีจจะ	สังขะ(เพี้ยนเป็นสังขะ)	2302	เดิมชั้นพิมายและนครราชสีมา พร้อมเมืองสุรินทร์แล้วโอนมา ชั้นกรุงเทพฯ
29	วังเก	พรหมขันธ(จังหวัด)	2409	ชั้นสังขะ(ปัจจุบันอยู่ในกัมพูชา)
30	กุดปะทาย	ศรีขรภูมิพิไสย	2412	ชั้นสังขะ ร.5
31	ลำพุก	กันทรารมย์	2415	ชั้นสังขะ
32	ปราสาทสี่เหลี่ยม	กูขันธ(เพี้ยนเป็นขุขันธ)	2302	เดิมชั้นพิมายและนครราชสีมา พร้อมกับเมืองสุรินทร์
33	ไพรคบก	มโนไพร(มลูเปร)	2388	ชั้นเมืองขุขันธ ร.3 ปัจจุบัน อยู่ในกัมพูชา
34	ทวยอาขาน(หรือท่วย ลำแสน)	กันทรสาक्षณ	2410	ต่อมาย้ายมาตั้งที่บ้านลาวเดิม หรือบ้านปรือชั้นขุขันธ
35	กันทวด	อุทุมพรพิไสย	2410	ชั้นขุขันธ ร.4
36	โพธิทวา	ภูวคสสะอวง	2410	ชั้นขุขันธ
37	ป่าดโคม(หรือโคมใหญ่)	เลขอุคม	2368	ชั้นกรุงเทพฯ ร.3 ต่อมา ชั้นนครจำปาศักดิ์

2. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ให้หัวเมืองเอก 12 หัวเมืองขึ้นตรงต่อ
กรุงเทพฯ และเมือง โท ศรี จัตวา ซึ่งขึ้นหัวเมือง 29 หัวเมือง รวมเป็น 41 หัวเมือง
ดังนี้

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
1	ห้วยแจระแมะ หรือ คองคูเมือง	เมืองอุบลราชธานี วนาลัย	2334	ประเทศราช (ร.1)แล้ว โปรดเกล้าฯให้เป็นเมือง เอกภายหลัง
2	ช่องนาง	เสนางคินคม	2388	ขึ้นอุบลฯ ร.3บางแห่งเรียก เสนาคินคม
3	กว้างชะโค	พิบูลมังสาหาร	2406	ขึ้นอุบล ร.4ต่อมาเปลี่ยน เป็นพิบูลมังสาหารที่หลัง
4	สะพือใหญ่	ตระการพิชัย	2406	ขึ้นอุบลฯ ร.4
5	เวินชัย	มหาชนะไชย	2406	ขึ้นอุบลฯ
6	ท่ายักษ์ขู	ขานูมานมณฑล	2422	ขึ้นอุบลฯ ร.5
7	พระเหลา	พนานิคม	2424	ขึ้นอุบลฯ
8	ที่กำสมิง	เกษมสีมา	2425	ขึ้นอุบลฯ (ต่อมาคือ อ. ม่วงสมสืบ)
9	แก่งสำโรง	กาฬสินธุ์	2336	ขึ้นกรุงเทพฯ ร.1
10	บึงกระดาน	แขงบาดาล	2383	ขึ้นกาฬสินธุ์ ร.3
11	กุดสิม	ภูจินารายณ์(ปัจจุบัน ตั้งที่บ้านบัวขาว)	2383	ขึ้นกาฬสินธุ์
12	ภูแคนช้าง	ภูแล่นช้าง	2383	ขึ้นกรุงเทพฯต่อมาขึ้น กาฬสินธุ์
13	ท่าซอนยาง	ท่าซอนยาง	2383	ขึ้นกาฬสินธุ์
14	คันธารราษฎร์ (เมืองเก่างำ)	กันทรวิชัย	2417	ขึ้นกาฬสินธุ์
15	สระบัวคองมะขามเต่า	กมลาไสย	2409	ขึ้นกาฬสินธุ์ ต่อมาโปรด เกล้าฯให้ขึ้นกรุงเทพฯ

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้ง เป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
16	พันลำ (หรือบ้านโป่ง)	สหสชินธ์	2409	ชั้นกาฬสินธุ์
17	บึงโค่น	เสลภูมินิคม	2422	ชั้นกมลาไสย
18	คงข้างสาร (หรือบ้านเมืองทาง)	สุวรรณภูมิ	2315	สมัยกรุงธนบุรี
19	คอนสำโรง	เกษตรวิสัย	2415	ชั้นสุวรรณภูมิ
20	โป่ง	พนมไพรแคนมฤค	2420	ชั้นสุวรรณภูมิ
21	หงส์	จตุรพักตรพิมาน	2420	ชั้นสุวรรณภูมิ
22	เมืองเสือ (หรือบ้านนาซ่า)	พยัคฆภูมิพิสัย	2422	ชั้นสุวรรณภูมิ
23	ลาดกุดยางใหญ่ (หรือนางใย)	มหาสารคาม	2408	เดิมชั้นร้อยเอ็ด ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นกรุงเทพฯ พ.ศ.2412
24	หนองบัวโพชานาเลา แต่ไม่ได้ตั้ง มาตั้งบ้านหนองแสง	วาปีปทุม	2424	ชั้นมหาสารคาม
25	วังท่าหอช่วง	โกสุมพิสัย	2424	ชั้นมหาสารคาม
26	กุ่ม (เมืองร้อยเอ็ดเก่า)	ร้อยเอ็ด	2318	สมัยกรุงธนบุรี
27	ท่าเสาธง	ธวัชบุรี	2423	ชั้นร้อยเอ็ด
28	สิงห์ท่า	ยโสธร (เดิมเรียกยศสุนทร)	2357	ชั้นกรุงเทพฯ ร.2 ต่อมาชั้นอุบลฯ
29	โคกก่งคงพะเนียง	เขมราฐธานี	2357	ชั้นกรุงเทพฯ ร.2 ต่อมาชั้นอุบลฯ
30	นาคอ	โขงเจียง เพี้ยนเป็นโขงเจียม	2364	เดิมชั้นนครจำปาศักดิ์แล้วโอนมาขึ้นเขมราฐ ร.3

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
31	ช่างคู(หรือส่วยทาง)	เสมียะ	2364	ขึ้นเขมราช(ปัจจุบันอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง)
32	คำเมืองแก้ว	คำเชื่อนแก้ว	2388	ขึ้นเขมราช ร.3
33	ค้อใหญ่	อำนาจเจริญ	2409	ขึ้นเขมราช ร.3
34	สองคอน	สองคอนคอนดง	2368	เดิมขึ้นมุกดาหารต่อมาโปรดเกล้าฯให้ขึ้นอุบลฯเมื่อพ.ศ. 2433 รัชกาลที่ 5
35	คอนมะเกลือ	ลำเนาหนองปรือ	2388	ขึ้นสองคอนคอนดง รัชกาลที่ 3
36	ฟ้าดั้น	พอง	2370	ขึ้นสองคอนคอนดง รัชกาลที่ 3
37	ปลาญ	พลาน(พะลาน)	2370	ขึ้นสองคอนคอนดง รัชกาลที่ 3
38	นอง	นอง	2368	ขึ้นกรุงเทพฯ ร.3
39	พิน	พิน	2370	ขึ้นเมืองนอง ร.3
40	โพนสามขา(หรือสระกำแพง)	ศรีสะเกษ	2325	ขึ้นกรุงเทพฯ ร.1
41	โนนหินกอง	ราษีไศล	2428	ขึ้นศรีสะเกษ ร.5

3: หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ให้รวมหัวเมืองเอก 16 หัวเมืองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ กับหัวเมือง โท ศรี จันทวา 36 หัวเมือง รวมเป็น 52 หัวเมือง ดังนี้

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
1	บึงค้ายหรือบ้านไผ่	หนองค้าย	2370	ชั้นกรุงเทพฯ ร.3
2	พานพร้าว	พานพร้าว	-	ชั้นหนองค้าย
3	หงษ์ทอง	หุระคมหงษ์สถิต	2410	ชั้นหนองค้าย
4	บ้านเมืองแมค	กาสี	-	ชั้นหนองค้าย
5	โพนแพง	โพนพิสัย	2373	ชั้นหนองค้าย
6	บึงหม้อ	กุ่มกวาปี	2415	ชั้นหนองค้าย
7	พวน	เชียงขวาง		ชั้นกรุงเทพฯ
8		แสน		เชียงขวาง
9		พวน		เชียงขวาง
10		งัน		เชียงขวาง
11	สุย หรือ โสย	สุย		เชียงขวาง
12		โพนสิม		เชียงขวาง
13	ประชุมพนาลัย	บริคัณฑนิคม	2373	ชั้นกรุงเทพฯ ต่อมาขึ้น หนองค้าย ปัจจุบันอยู่ฝั่ง ซ้ายแม่น้ำโขงเมืองปากซัน
14	เซโปน	ตะโปน		
15	เมืองวัง	วัง		
16	นคร	นครพนม	2329	ชั้นกรุงเทพฯ
17	ปากน้ำสงคราม	ชัยบุรี	2373	ชั้นนครพนม
18	คางลาย	เรณูนคร	2383	ชั้นนครพนม
19	เมืองราม	รามราช	2388	ชั้นนครพนม
20	นาลาคควาย	อาทมาคต (ต่อมาเรียก อาจสามารถ)	2383	ชั้นนครพนม
21	ท่าม่วง (หรือน้ำยาม)	อากาศอำนวย	2400	ปัจจุบันเป็นอำเภออากาศ อำนวยขึ้น จ.สกลนคร

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
22	หนองบัวจุ่มภู	กุมทาลัย	2460	เป็นเมืองมานานแล้ว เกือบ พร้อมเวียงจันทร์, แต่มาเมื่อ รวมกับไทยสยาม เพิ่งตั้งเป็น เมืองรัชกาลที่ 4
23	ท่าบึงอุ	ท่าอุเทน	2373	
24	คำเกิด	คำเกิด	2382	ขึ้นนครพนม
25	คำม่วน	คำม่วน	2382	ขึ้นนครพนม
26	ยมราช	มหาชัยกองแก้ว		ตั้งก่อนรัชกาลที่ ๑ ปีโคไม้ ทราบ
27	แก้งกอด	จำพร		ขึ้นคำม่วน
28		ผาบึง		ขึ้นคำม่วน
29		วังคำ		ขึ้นคำม่วน
30	บ้านเมืองทาง	ทาง		ขึ้นคำม่วน
31	เชิงชุม	สกลนครทวาปี	2329	ขึ้นนครพนมในรัชกาลที่ 1 ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ขึ้น กรุงเทพฯ
32	กุคสูมาลัย	กุคสูมาลัยมณฑล	2387	ขึ้นสกลนคร ปัจจุบันเป็นกิ่ง
33	พังพร้าว	พรณานิคม	2387	ขึ้นสกลนคร
34	ภูสิง	วานรนิวาส	2400	ขึ้นสกลนคร
35	โพนสว่างทาคยาว	สว่างแดนดิน	2406	ขึ้นสกลนคร
36	โพทวา	ภูทกลสวาง	2406	ขึ้นสกลนคร (ปัจจุบันอยู่ฝั่ง ซ้ายแม่น้ำโขง)
37	ปลาเป่า	วาริชภูมิ	2410	ขึ้นสกลนคร
38	จำปากง	จำปาชนบท	2410	ขึ้นสกลนคร

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
39	นาโพธิ์	โพธิ์ไพศาลนิคม	2415	ขึ้นสกลนคร
40	ห้วยมุก	มุกดาหาร	2313	ตั้งในสมัยกรุงธนบุรี
41	ท่าทราย	พาดูการภูมิ	2409	ขึ้นมุกดาหาร
42	คำชะอี	หนองสูง	2409	ขึ้นมุกดาหาร
43	โนนม่วง	บุรีรัมย์	2318	ตั้งในสมัยกรุงธนบุรี
44	นารอง	นารอง	2334	ขึ้นบุรีรัมย์
45	หนองหารน้อย	หนองหาร หรือ หนอง ละหาร	2330	ขึ้นกรุงเทพฯต่อมาขึ้น หนองคาย
46	บึงบอน(หรือพระลับ)	ขอนแก่น	2340	ขึ้นนครราชสีมาต่อมาขึ้น หนองคาย
47	เมืองพล	พล	2349	ขึ้นขอนแก่น
48	ภูเวียง	ภูเวียง	2369	ขึ้นขอนแก่น
49	ภูเต่า	มัญจาคีรี	2369	ขึ้นขอนแก่น
50	น้ำพอง	คำทองน้อย	2370	ขึ้นขอนแก่น
51	ลม (หรือลุ่ม)	หล่มสัก	2310	ตั้งสมัยกรุงธนบุรี
52	เซไล	เลย	2396	ขึ้นหล่มสักต่อมาโอนไป ขึ้นมณฑลอุดร ร.ศ. 119
53	นาหว้า	กานชาย		เดิมขึ้นหล่มสักมณฑลพิษณุ โลก ต่อมาโอนขึ้นจังหวัด เลย พ.ศ. 2450
54	สะพุง	วังสะพุง	2440	ต่อมาโอนขึ้นจังหวัดเลย

4. หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง ให้รวมหัวเมืองเอก 3 หัวเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ หัวเมืองโท ตรี และ จัตวา อีก 16 หัวเมืองขึ้นต่อหัวเมืองเอก รวมเป็น 19 หัวเมือง ดังนี้

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อพ.ศ.	หมายเหตุ
1	เมืองเสมาหรือคอนราช	นครราชสีมา	2200	ขึ้นกรุงเทพฯ ในตอนหลังสร้างในรัชสมัยรัชกาลพระนารายณ์มหาราชกรุงศรีอยุธยา
2	ปราสาทหมากลาง	พิมาย	1500	
3	ภูคหวาย	รัตนบุรี	2306	ขึ้นนครราชสีมา
4	จันทัก	นครจันทัก	2231	ขึ้นนครราชสีมา
5	บัก	บักธงชัย	2310	ขึ้นนครราชสีมา
6	หมากเคืองหัวแรด	พุทไธสง	2310	ขึ้นนครราชสีมา
7	ทะลุมคด	ทะลุง (ประโคนชัย)	2329	ขึ้นนครราชสีมา
8	สูงเนิน	สูงเนิน		ขึ้นนครราชสีมา
9	กระโทก	โธลชัย		ขึ้นนครราชสีมา
10	พันชนะ	คานขุนทด	2340	ขึ้นนครราชสีมา
11	โนนลาว	สันเทียะต่อมาเปลี่ยนเป็น อ.โนนไทย		ขึ้นนครราชสีมา
12	โนนวัด	เมืองกลาง (อ.โนนสูง)		ขึ้นนครราชสีมา
13	บัวใหญ่	นอก (อ.บัวใหญ่)		ขึ้นนครราชสีมา
14	หนองแก้ว (หรือบึงแก้ว)	ชนบท	2335	ขึ้นนครราชสีมา (ภายหลังขึ้นขอนแก่น)
15	หนองบัวโนนปกติ (หรือ บ. หินตั้ง)	ชัยภูมิ	2374	ขึ้นชนบท (บ้านหินตั้งนี้ย้ายเมื่อ พ.ศ. 2406 สมัยพระภักดีชุมพล (ที) เป็นเจ้าเมือง)

ลำดับ	นามบ้านเดิม	ตั้งเป็นเมือง	เมื่อ พ.ศ.	หมายเหตุ
16	แก้วจตุ	จตุรัส (เมืองสี่มุม)	2352	ขึ้นชนบทต่อมาขึ้นชัยภูมิ
17	จวน	บ้านเหน็จณรงค์	2354	ขึ้นชัยภูมิ
18	ลาด	ภูเขียว	2340	ขึ้นกรุงเทพฯต่อมาขึ้นนครราชสีมา ย้ายมาจากบ้านลาดมาตั้งที่บ้านปักบั้งที่หลัง คืออำเภอกุ๊เขียวปัจจุบัน
19	ยาง	เกษตรสมบูรณ์		ขึ้นภูเขียว ตั้งในรัชกาลที่ 3 ไม่ทราบปีใด

ที่มา คู่มือ วิชาคหกรรมกิจ, ประวัติศาสตร์อีสาน. (พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513), หน้า 404-421.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

เงินทั้งหลายที่ใช้อยู่ในประเทศชนชาติตะวันออกที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มี 4 ชนิด คือ

1. เงินฮาง (แบนราบ)
2. เงินตู้
3. เงินฮอย
4. เงินลาค

ที่เรียกว่าเงินฮางนั้นรูปพรรณสัณฐานหัวท้ายงอนเหมือนคังเรือโหดล่า โดยยาว 6 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว ธรรมดาจะมีขอบเหมือนแฉกเรือทั้ง 4 มุม มีท้องเป็นร่องเหมือนท้องเรือแต่ไม่ลึก ที่ข้างมุมข้างหนึ่งมีดวงตราออกประจำในดวงตรานั้นเป็นอักษรจีน 2 อักษร แต่ไม่ทราบว่าแปลว่าอะไร ในท้องเงินข้างมุมที่ตอกดวงตราประจำนั้นมีรอยขีดคั่นกา 2 เส้น ดูเหมือนจะเป็นเลขจีนสำหรับหมายนัมเบอร์ มีดังนี้เหมือนกันทุกฮาง เงินฮางนี้มีน้ำหนัก 6 คำลึง 6 สลึง ถ้าเรียกตามสำเนียงภาษาไทยก็เรียกว่า ราง คำที่เรียกว่าเงินฮางนี้บางทีก็จะเรียกว่าเงินแท่งบ้าง เรียกว่าเงินแน่นบ้าง

ที่เรียกว่าเงินตู้ ก็มีรูปพรรณสัณฐานอย่างเดียวกับเงินฮาง มีแปลกอยู่แต่ขอบศรีษะ และท้องทั้งน้ำหนัก คือเงินตู้ไม่มีขอบสูงเหมือนเงินฮางอย่างหนึ่ง ศรีษะไม่งอนขึ้นเหมือนเงินฮางอย่างหนึ่ง มีท้องไม่เป็นร่องลึกเหมือนเงินฮางอย่างหนึ่ง มีน้ำหนักตัวก่อนเงินฮางอย่างหนึ่ง เงินตู้นี้เขาหล่อเป็นรูปแบนๆ เป็นสี่เหลี่ยมเหมือนอย่างรูปพรรณเงินที่เขาตีให้เป็นสี่เหลี่ยม ฉะนั้น มีส่วนกว้างและยาวย่อมกว่าเงินฮางประมาณกระเบียดหนึ่ง และทั้งบางกว่าด้วย เงินตู้มีหลายชนิดๆหนึ่งมีน้ำหนัก 6 คำลึง กับ 1 บาท ชนิดหนึ่งมีน้ำหนัก 5 คำลึง 1 บาท ชนิดหนึ่งมีน้ำหนัก 14 บาท ชนิดหนึ่งมีน้ำหนัก 3 คำลึง

เงินฮางและเงินตู้นี้เป็นเงินหล่อมาแต่ประเทศญวนและเขมรเดิมก็ใช้เงินฮางและเงินตู้เหมือนกัน

ที่เรียกว่าเงินฮอย ก็เป็นเงินหล่อชนิดหนึ่ง ทำทางก็อย่างเดียวกันกับเงินฮางและเงินตู้ แต่ศรีษะและท้ายเรียวเหมือนกระสวยที่เขาทอผ้าและไม่มีครายีหัว และหมายเลขนัมเบอร์ เหมือนเงินฮางเงินตู้ คำที่ว่า ฮอย คือสิบๆหนเป็นร้อยหนึ่ง คือน้ำหนักเพียง 10

บาทเงินเท่านั้น เงินช้อยนี้มีใช้เป็นเงินที่เขาทำถ้วยเนื้อเงินแท้ๆ เป็นชนิดเงินปน คือเขาเอาทองสำริดหรือทองขาวที่เรียกว่า ชันหิน มาหลอมผสมในไฟไล้ไปหลายๆหนจนสิ้นโทษแล้ว ได้น้ำหนักเพียง 3 บาท 2 สลึง อย่างหนึ่งเอาเนื้อเงินที่คืมาหลอมผสมในไฟไล้ไปหลายๆหนจนสิ้นตะกั่วแล้วได้น้ำหนักเพียง 10 สลึงอย่างหนึ่งมาประสมได้น้ำหนัก 10 บาทถ้วน แล้วจึงเอาไปลงเฝ้าเข้าไฟชุบให้ละลาย แล้วเทลงในพิมพ์ที่เขาแกะไว้แล้วสำเร็จเป็นรูปเงินช้อย เงินช้อยแม้จะมีน้ำหนักถึง 10 บาทเงินก็คืใช้เป็นราคาเงินช้อยหนึ่งเพียง 6 บาทบ้าง 3 บาทบ้าง ไม่ยุติคงได้ เพราะบางครั้งราคาขึ้นราคา บางคราวลงราคา ถึงกระนั้นก็คงไม่เกินราคา 6 บาทขึ้นไป

เงินลาคเป็นเงินที่เขาหล่อให้เป็นร่องกลาง และเรียวยาวท้ายเหมือนกับรูปกระสวย โดยยาวประมาณ 6 กระเบียดนิ้วฟุต กว้างประมาณ 2 นิ้วฟุต หนาประมาณกึ่งกระเบียด การแลกเปลี่ยนเงินลาคบางที 4 ลาคเป็นเฟื้องหนึ่งก็มี 8 ลาคเป็นเฟื้องหนึ่งก็มี ถ้าจะทอนเป็นเงินบาท 32 ลาคทอนเงินบาทหนึ่งก็มี จนถึงจำนวน 100 ลาคคอบาทก็มี ที่เรียกว่าทองลาคนี้ ใช้ทองเหลืองบ้าง ทองขาวบ้าง ทองแดงบ้าง หล่อกันอย่างละลาคๆ บางทีก็หล่อปนกัน ทั้งทองเหลืองทองขาวทองแดงรวมกันเป็นลาคหนึ่งๆก็มี

ที่มา หลวงมดุงแคว้นประจันต์ (จันทร์ จุฑกรณกร), ลัทธิธรรมเนียมภาคที่ 1
ในลัทธิธรรมเนียมต่างๆฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร : ศสังวิทยา, 2504), หน้า 50 - 63.

ภาคผนวก ง.

หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษแลประเทศสยาม พุทธศักราช 1826

สมเด็จพระนารายณ์พิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานครศรีอยุธยาแลเกล้าแล
 กระทบพระราชวังบวรสถานมงคลมีรับสั่งโปรดเกล้าฯให้ท่านอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ฝ่ายกรุง
 เทพมหานครศรีอยุธยาพร้อมกันทำหนังสือสัญญากับกะปิตันหัตริบารนีทูตอังกฤษฝ่ายกรุงอังกฤษ
 อันระมันดิอินเดียนั้นผู้ครองอินเดียของอังกฤษอยู่ในบังคับถึงอันปลาดีแมนอังกฤษ กับเรต
 อันระมันลอคอำหัตสิทเจ้าเมืองบังกลา แลขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายกรุงอังกฤษพร้อมกันแต่งให้กะปิตัน
 หัตริบารนี เป็นทูตแทนตัวมาทำหนังสือสัญญาด้วยท่านอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงเทพมหานคร
 ศรีอยุธยา ไทยกับชาติอังกฤษได้เป็นมหามิตรไมตรีไว้ความสัจผู้รักใคร่ด้วยน้ำใจอันซื่อตรง
 สุจริตต่อกันทั้งสองฝ่าย ไทยอังกฤษทำหนังสือสัญญารวมกันสองฉบับให้ไว้ ณ กรุงไทยฉบับหนึ่ง
 ให้หัวเมืองใหญ่เมืองน้อยซึ่งขึ้นแก่กรุงจันทบุรี ให้ไว้ ณ เมืองบังกลาฉบับหนึ่ง ให้หัวเมือง
 ใหญ่น้อยซึ่งขึ้นแก่กรุงอังกฤษจันทบุรี ปิคตราหลวงตราท่านอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงเทพ
 มหานครศรีอยุธยาลงในหนังสือสัญญาทั้งสองฉบับเป็นสำคัญ ปิคตราเรตอันระมันลอคอำหัตสิท
 เจ้าเมืองบังกลาตราขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายกรุงอังกฤษลงในหนังสือสัญญาทั้งสองฉบับเป็นสำคัญ

ข้อ 1 ว่า อังกฤษกับไทยเป็นไมตรีรักใคร่โดยความสัจสุจริตซื่อตรงต่อกัน ไทยมิได้
 คิดร้ายที่จะเบียดเบียนทำอะไรต่ออังกฤษมิได้คิดร้ายที่จะเบียดเบียนทำอะไรต่อไทยแต่บรรดา
 บ้านเมืองซึ่งขึ้นแก่อังกฤษทั้งสิ้น ไทยไม่ไปเบียดเบียนพ่วงชิงเอาบ้านเมืองเขตแดนอังกฤษ
 แต่บรรดาบ้านเมืองซึ่งขึ้นแก่ไทยทั้งสิ้นอังกฤษไม่ไปเบียดเบียนพ่วงชิงเอาบ้านเมืองเขตแดน
 ไทยๆจะจัดแจงเขตแดนไทยตามอย่างธรรมเนียมประการใดก็ตามแต่ใจไทย

ข้อ 2 ว่า ถ้าบ้านเมืองซึ่งขึ้นแก่อังกฤษจะทำการให้เหลือเกินต่อเมืองไทยๆไม่ไป
 ทำอันตรายแก่บ้านเมือง จะบอกแก่อังกฤษก่อน อังกฤษจะว่ากล่าวให้โดยสัจโดยจริง ถ้า
 ฝิดอังกฤษจะทำโทษตามความผิด ถ้าบ้านเมืองใดซึ่งขึ้นแก่ไทยจะทำการให้เหลือเกินต่อ
 อังกฤษๆไม่ไปทำอันตรายแก่บ้านเมือง จะบอกกล่าวแก่เมืองไทยก่อน ไทยจะว่ากล่าวให้โดย
 สัจโดยจริง ถ้าฝิดไทยจะทำโทษให้ตามความผิด ถ้าบ้านเมืองไทยซึ่งอยู่ใกล้เมืองอังกฤษจะ
 ยกกองทัพเรือไป ถ้าเจ้าเมืองอังกฤษถามว่าจะไปไหน เจ้าเมืองไทยจะต้องบอกแก่เจ้าเมือง

อังกฤษ ถ้าบ้านเมืองอังกฤษซึ่งอยู่ใกล้เมืองไทยจะยกกองทัพเรือไป ถ้าเจ้าเมืองไทยถามว่าจะไปไหน เจ้าเมืองอังกฤษจะต้องบอกแก่เจ้าเมืองไทย

ข้อ 3 ว่า ถ้าบ้านเมืองของไทยของอังกฤษฝ่ายทิศวันขึ้น ฝ่ายทิศวันตก ทิศลมว่าว ทิศลมสำเภาที่อยู่ใกล้ต่อแดนกัน ถ้าอังกฤษสงไสยด้วยเขตรแดนยังไม่รู้แน่ก็ให้เจ้าเมืองฝ่ายข้างอังกฤษมีหนังสือแจ้งคนแลชาวค่านมาไต่ถามเจ้าเมืองฝ่ายไทยที่อยู่ใกล้กัน เจ้าเมืองฝ่ายไทยจะแต่งกรรมการและชาวค่านพร้อมด้วยคนเจ้าเมืองฝ่ายอังกฤษไปกำหนดชี้ที่แดนต่อกันให้รู้เป็นแน่ทั้งสองข้างโดยทางไมตรี ถ้าเจ้าเมืองฝ่ายไทยสงไสยด้วยเขตรแดนยังไม่รู้แน่ก็ให้เจ้าเมืองฝ่ายข้างไทยมีหนังสือแจ้งคนแลชาวค่านมาไต่ถามเจ้าเมืองฝ่ายอังกฤษที่อยู่ใกล้กับเจ้าเมืองฝ่ายอังกฤษจะแต่งกรรมการแลชาวค่าน พร้อมด้วยคนเจ้าเมืองฝ่ายไทยไปกำหนดชี้ที่แดนต่อกันให้รู้แน่ทั้งสองข้างโดยทางไมตรี

ข้อ 4 ว่า ถ้าคนของไทยหนีไปอยู่ในแดนอังกฤษ ไทยไม่ล่วงเกินเข้าไปจับกุมคนในแดนอังกฤษ ไทยจะไต่ถามว่ากล่าวขอแต่โดยดี อังกฤษจะยอมให้ก็ได้ ไม่ยอมให้ก็ได้ ถ้าคนอังกฤษหนีไปอยู่ในแดนไทย อังกฤษไม่ล่วงเกินเข้าไปจับกุมคนในแดนไทย อังกฤษจะไต่ถามว่ากล่าวขอแต่โดยดี ไทยจะยอมให้ก็ได้ ไม่ยอมให้ก็ได้

ข้อ 5 ว่า อังกฤษกับไทยได้ทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรีสุจริตต่อกันแล้ว ถ้าลูกค้าฝ่ายข้างอังกฤษไปมาค้าขาย ณ เมืองไทยมีสินค้ามาก สลุปกำปั่นเรือสำเภาจะไปมาค้าขายได้ ไทยจะทำนุบำรุงให้ซื้อขายโดยสะดวก ถ้าลูกค้าฝ่ายข้างไทยไปมาค้าขาย ณ เมืองอังกฤษได้ๆ เรือสำเภาสลุปกำปั่นจะไปมาค้าขายได้ อังกฤษจะทำนุบำรุงให้ซื้อขายโดยสะดวก ไทยจะไปเมืองอังกฤษๆจะไปเมืองไทยให้ทำตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้งสองฝ่าย ถ้าไม่รู้อย่างธรรมเนียมให้ขุนนางไทยให้ขุนนางอังกฤษบอกอย่างธรรมเนียม ให้พวกไทยที่ไปเมืองอังกฤษต้องทำตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมเมืองอังกฤษทุกสิ่ง พวกอังกฤษไปเมืองไทยต้องทำตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมเมืองไทยทุกสิ่ง

ข้อ 6 ว่า ถ้าลูกค้าฝ่ายเมืองไทยก็ดีเมืองอังกฤษก็ดี จะไปซื้อขาย ณ เมืองบังกะลาแลชาวเมืองขึ้นแก่อังกฤษ จะไปซื้อขาย ณ กรุงไทยแลหัวเมืองขึ้นแก่กรุงไทย ให้ลูกค้าเสียค่าธรรมเนียมในการค้าขาย ให้ตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้งสองฝ่าย ให้ลูกค้าแลไพร่พลเมืองใดซื้อขายเองในเมืองนั้น ถ้าลูกค้าไทยถ้าลูกค้าอังกฤษจะมีกะดี ข้อความสิ่งใดๆก็ดี

ให้ฟ้องร้องต่อขุนนางเจ้าเมืองกรมการฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษ ขุนนางเจ้าเมืองกรมการจะชำระ
 คัดสินให้ตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้งสองฝ่าย ถ้าถูกค่าไทยถ้าถูกค่าอังกฤษก็
 ซื้อขายไปสืบสวนว่าคนชั่วคนดี ซื้อขายปะคนชั่วหาเอาสิ่งของหลบหนีไป และเจ้าเมืองกรม
 การจะสืบสวนเอาตัวมาชำระให้โดยสุจริต ถ้ามีเงินมีของให้ให้ก็ได้ ถ้าไม่มีเงินมีของให้แต่
 มีได้ตัวผู้นี้ ก็เพราะถูกค่าทำผิดเอง

ข้อ 7 ว่า ถ้าถูกค่าฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษก็จะไปซื้อขาย ณ เมืองอังกฤษแลเมืองไทย
 จะขอตั้งห้างตั้งเรือนจะขอเอาไครยเช่าที่โรงเรือนใส่สินค้า ถ้าขุนนางไทย ถ้าขุนนางอังกฤษ
 และเจ้าเมืองกรมการ ไม่ยอมให้อยู่ก็อยู่ไม่ได้ ถ้ายอมให้อยู่จึงให้ถูกค่าขึ้นอยู่กับสัญญาว่ากล่าว
 กัน แลให้ขุนนางไทยแลให้ขุนนางอังกฤษแลเจ้าเมืองกรมการช่วยดูแลเอาใจใส่อย่าให้ไพร่
 บ้านพลเมืองทำข่มเหงแก่ลูกค้า อย่าให้ลูกค้าทำข่มเหงแก่ไพร่บ้านพลเมือง ถ้าถูกค่าอังกฤษ
 พวกอังกฤษ ลูกค้าไทยพวกไทยที่ไม่เกี่ยวข้อง จะขนเอาสิ่งของลงเรือสำเภาสลупกำปั่นลง
 กลับไปบ้านเมืองเมื่อใดก็ได้กลับไปโดยสะดวก

ข้อ 8 ว่า ถ้าลูกค้าจะไปค้าขายบ้านไกลเมืองใดฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษก็ ถ้าสลุปกำ-
 ปั่นเรือแลสำเภารองอังกฤษของไทยก็จะเป็นอันกรายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขุนนางไทยแลขุนนาง
 อังกฤษจะช่วยทำนุบำรุงกว่าจะเสร็จถ้าสลุปกำปั่นเรือสำเภารองอังกฤษของไทยก็ตั้งที่บ้าน
 ไคเมืองไคไทยอังกฤษเก็บได้สิ่งของในสลุปกำปั่นเรือสำเภารองที่แตกมากน้อยเท่าใดก็ให้ขุนนาง
 อังกฤษให้ขุนนางไทยชำระไล่เสียงเอาสิ่งของคืนให้แก่เจ้าของ ถ้าเจ้าของตายก็ให้คืนให้แก่
 พวกฟ้อง ให้เจ้าของแลพวกฟ้องแทนคุณผู้เก็บได้ตามสมควร ถ้าพวกไทยพวกอังกฤษไปเมือง
 อังกฤษไปเมืองไทยตายสิ่งของพวกไทยพวกอังกฤษมีอยู่มากน้อยเท่าใดให้คืนให้พวกฟ้องของ
 อังกฤษของไทย ถ้าพวกฟ้องไทยถ้าพวกฟ้องอังกฤษไม่มีที่เมืองนั้นอยู่เมืองอื่นมาได้ จะแต่ง
 คนถือหนังสือมารับเอาสิ่งของให้แก่ผู้ถือหนังสือให้คืน

ข้อ 9 ว่า ถ้าลูกค้าข้างอังกฤษจะใคร่มาค้าขาย ณ เมืองของไทยที่ยังไม่เคยไปมา
 ค้าขายให้ลูกค้าเข้าหาพระยาผู้ครองเมืองก่อน ถ้าเมืองไหนไม่มีสินค้าพระยาผู้ครองเมืองก็
 จะบอกว่าสลุปกำปั่นจะมาค้าขายหาสินค้าไม่ ถ้าเมืองไหนมีสินค้าพอจะรับสลุปพอจะรับกำปั่น
 ได้พระยาผู้ครองเมืองก็จะให้สลุปกำปั่นมาค้าขาย

ข้อ 10 ว่า อังกฤษแลไทยสัญญาต่อกัน การค้าขายที่จะมีต่อกันโดยสะดวกในเมืองอังกฤษเมืองเกาะหมาก เมืองมลากา เมืองสิงหะโปรา แลเมืองของไทย คือเมืองนคร เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองตานี เมืองถลาง เมืองไทร และหัวเมืองอื่นๆ ถูกค่าเงิน ถูกค่าแขก เมืองอังกฤษให้ได้ค้าขายทางบก ทางคลองโดยสะดวก ถ้าถูกค่าเงินถูกค่าแขก เมืองมฤค เมืองทวาย เมืองคนาว เมืองเย ซึ่งขึ้นกับอังกฤษจะเข้ามาค้าขาย ณ เมืองไทย อังกฤษจะมีหนังสือเข้ามาเป็นสำคัญให้ได้ค้าขายทางบก ทางน้ำ โดยสะดวก แล้วจะห้ามมิให้ถูกค่าเอาเงินซึ่งเป็นของต้องห้ามเข้ามาค้าขาย ณ เมืองไทยเป็นอันขาด ถ้าถูกค่าขึ้นเอาเงินเข้ามาขายเมืองใด ให้พระยาผู้ครองเมืองเก็บริบเอาเงินเผาไฟเสียให้สิ้น

ข้อ 11 ว่า ถ้าอังกฤษจะมีหนังสือมาถึงผู้ใด ณ เมืองไทยก็ตี ณ เมืองอื่นๆก็ตีให้ผู้นั้นเปิดหนังสือ มิให้ผู้อื่นเปิดหนังสือออกดู ถ้าไทยจะมีหนังสือไปถึงผู้ใด ณ เมืองอังกฤษก็ตี ณ เมืองอื่นๆก็ตีให้ผู้นั้นเปิดหนังสือ มิให้ผู้อื่นเปิดหนังสือออกดู

ข้อ 12 ว่า เมื่อไทยไม่ชักขวางทางค้าขาย ณ เมืองตรังกานู เมืองกลันตันให้ถูกค่าพวกอังกฤษได้ไปมาค้าขายโดยคลองสะดวกข้างน้ำ เหมือนแต่ก่อนอังกฤษไม่ใช่เบียดเบียนพรบกวนเมืองตรังกานู เมืองกลันตันด้วยการสิ่งใด

ข้อ 13 ว่า ไทยสัญญาต่ออังกฤษว่าไทยให้อยู่รักษาเมืองไทรและไพรพลเมืองๆไทรแลคนเมืองเกาะหมากเมืองไทรจะไต่ไปมาค้าขายอย่างเดิม แลโล กระบือ และเบ็ดไก่ แลปลา เข้าเปลือกเข้าสารซึ่งเป็นเสบียงอาหารไพรพลเมืองๆเกาะหมากและกำขันธ์ไปเมืองเกาะหมากต้องการจะซื้อแต่เมืองไทรไทยไม่เรียกภาษีแลปากน้ำคลองใดๆที่เมืองไทร ไทยไม่ตั้งส่วยทด ไทยเรียกเอาจังกอบภาษีตามสมควร ไทยสัญญาว่าเจ้าพระยานครกลับออกไปแต่กรุงจะปล่อยครอบครัวทาสว่าคนของพระยาไทรคนเก่าให้กลับคืนไปตามชอบใจ อังกฤษสัญญาต่อไทยว่าไม่ต้องกรเอาเมืองไทร อังกฤษไม่รบกวนเมืองไทรแลไม่ให้พระยาไทรคนเก่ากับบ่าวไพร่ของพระยาไทรคนเก่าไปรบกวนทำอันตรายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ณ เมืองไทร และเมืองอื่นๆซึ่งขึ้นกับเมืองไทร แลอังกฤษสัญญาว่าจะจัดแจงให้พระยาไทรคนเก่าไปอยู่เมืองอื่นไม่ให้พระยาไทรคนเก่าอยู่ที่เมืองเกาะหมาก เมืองไทร เมืองเปหระ เมืองสลาหงอ เมืองพม่า ถ้าอังกฤษไม่ให้พระยาไทรคนเก่าไปอยู่เมืองอื่นตามสัญญาก็ให้ไทยเรียกเอาภาษีเข้าเปลือกเข้าสารที่เมืองไทรเหมือนแต่ก่อน อังกฤษสัญญาว่าไทย ว่าแขกว่าจีนซึ่งอยู่ ณ เมืองเกาะหมาก

จะมาอยู่ ณ เมืองไทร อังกฤษไม่ห้าม

ข้อ 14 ว่า ไทยกับอังกฤษสัญญาต่อกันว่าให้พระยาเพชรครองเมืองเพชรคามใจ พระยาเพชร ถ้าพระยาเพชรจะถว้ายดอกไม้ทองดอกไม้เงิน ณ กรุงคามแต่ก่อน ก็ตามใจพระยาเพชรอังกฤษไม่ห้ามปราม เจ้าพระยานครจะใช้ไทยใช้แขกใช้จีนคนฝ่ายไทยลงไป เมืองเพชรโคยดี 40 คน 50 คน ถ้าพระยาเพชรจะใช้ศรีศวันกรมการฝ่ายเมืองเพชร มาหาเจ้าเมืองนครอังกฤษไม่ห้าม ไทยอังกฤษไม่ยกกองทัพไปเบียดเบียนรบกวณ ณ เมืองเพชร อังกฤษไม่ให้เมืองสลาหงอมารบกวณเมืองเพชร ไทยก็ไม่ไปรบกวณเมืองสลาหงอ การซึ่งสัญญาเมืองไทร เมืองเพชร 2 ข้อนี้ ต่อเมื่อเจ้าพระยานครกลับออกไปแต่กรุง จึงจะได้จัดแจงตามสัญญา

แลความสัญญา 14 ข้อนี้ให้ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษทุกหัวเมืองใหญ่หัวเมืองน้อยทั้งสิ้นถวายกันฟังเอาถ้อยคำสัญญานี้เกิด แลหนังสือสัญญานี้ชานอักษมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงเทพากับกะปิตันหันตรีบารนี ซึ่งเรศอันมันลอคอกำโศสิทเจ้าเมืองบังกะลาใช้ให้ เป็นทูตเข้ามาแทนตัวเจ้าเมืองบังกะลา พร้อมกันทำ ณ กรุงเทพนานครศรีอยุธยาหน้าพระที่นั่งเจ้ากรมหมื่นสุรินทรรักษ์ เป็นอักษรไทย อักษรมลายู อักษรอังกฤษ ทำแล้วเสร็จ ณ วันอังคาร เดือนเจ็ด แรมค่ำหนึ่ง ศักราชไทย 1188 ปีจออัฐศก ศักราชฝรั่ง 1826 ปีเดือนยูน 20 วัน ปิดตราชานอักษมหาเสนาบดี แลปิดตรากะปิตันหันตรีบารนีลงเป็นสำคัญทั้งสองฉบับ แล้วฉบับหนึ่งกะปิตันหันตรีบารนีเอาออกไปปิดตราเจ้าเมืองบังกะลา ฉบับหนึ่งปิดตราหลวง ณ กรุงเทพนานครศรีอยุธยา เจ้าพระยานครเอาออกไปไว้ ณ เมืองไทร กะปิตันหันตรีบารนีกำหนดใน 7 เดือน ณ เดือนนี้ ปีจออัฐศกจะกลับมาให้ถึงเมืองเกาะหมากแล้วจะเอาหนังสือสัญญามาเปลี่ยนต่อพระปริวัค ณ เมืองไทร ไทยกับอังกฤษก็จะเปนไมตรีกันต่อไปไม่รู้สิ้นไม่รู้สุดชั่วฟ้าแลดิน

(ตราหลวงพระอัยราพต)

(ตราพระราชสีห์)

(ตราพระคชสีห์)

(ตราบัวแก้ว)

(ตราพระนนทการ)

(ตราพระพิรุณ)

(ตราพระยมชีสิงห์)

(ตราบาระนี)

ท่านอธิบดีฯ เสนาธิบดีกับกะปิตันหันตรีบาระนี่ทำหนังสือสัญญาทางไมตรี 14 ข้อแล้วจึง
ทำหนังสือสัญญา ^{สลูป} _{กำปั่น} } อังกฤษจะเข้ามาค้าขาย ณ กรุงพระมหานครหรือยุทธยาต่อไป

ข้อ 1 ว่า ^{สลูป} _{กำปั่น} } ฝรั่งเศสซึ่งเป็นพวกอังกฤษจะเข้ามาค้าขาย ณ กรุงไทยต้องทำ
ตามกคหม่ายอย่างธรรมเนียม ณ กรุงไทยทุกสิ่ง แล้วลูกค้าเข้ามา ณ กรุง ห้ามมิให้ลูกค้า
ซื้อเข้าเป็นสินค้าออก แลลูกค้าเอาเป็นกระสุนดินดำเข้ามาค้าขายห้ามมิให้ขายแก่ลูกค้าในกรุง
ให้ขายในหลวง ถ้าในหลวงไม่ต้องการก็ให้ลูกค้าเอาเป็น กระสุนดินดำกลับคืนออกไป แต่
สินค้านอกจากเป็นกระสุนดินดำเข้า ^{เปลือก} _{สาร} } ณ กรุงไทยจะให้ลูกค้าพวกอังกฤษแลลูกค้า ณ กรุง
ได้ ^{ซื้อ} _{ขาย} } เองในกรุงโดยคลองสะดวก แลลูกค้าผู้เข้ามาค้าขายจะเสียค่าธรรมเนียมให้รวม
เสร็จด้วยกันตามปาก ^{สลูป} _{กำปั่น} } เลกใหญ่ถ้ามีสินค้าเข้ามาขายให้เรียกเอาวาละ 1700 บาท
ถ้าไม่มีสินค้าเข้ามาขายให้เรียกเอาวาละ 1500 บาท ^{จังกอบ} _{ภาษี} } แต่ผู้ซื้อขาย
กับพวกอังกฤษ

ข้อ 2 ว่า สลูปกำปั่นลูกค้าพวกอังกฤษมาถึงนอกหนึ่งเท่าให้ทอดสลูปกำปั่นอยู่นอกหลัง
เท่าก่อนนาย ^{สลูป} _{กำปั่น} } ต้องใช้คนเอาบายชีรายสิ่งของสินค้าแลบายชีคน เป็นใหญ่ กระสุนดิน
ดำเข้ามาแจ้งแก่เจ้าเมืองปากน้ำฯจะให้คนนำร่องกับล้ามเอากคหม่ายอย่างธรรมเนียมออกไป
ให้นายสลูปกำปั่นแล้วคนนำร่องจะนำสลูปกำปั่นข้ามหลังเท่าเข้ามาสลูปกำปั่นต้องทอดสมอยู่ที่
ใต้คานที่ล้ามบอกให้

ข้อ 3 ว่า กรมการเจ้าพนักงานลงไปตรวจ ^{สลูป} _{กำปั่น} } ให้สิ้นเชิงแลเอาเป็นใหญ่กระสุน
ดินดำขึ้นไว้ ณ เมืองปากน้ำจึงปล่อยให้สลูปกำปั่นขึ้นมา ณ กรุง

ข้อ 4 ว่า สลูปกำปั่นขึ้นมาทอด ณ กรุงแล้ว เจ้าพนักงานลงไปตรวจในลำ ^{สลูป} _{กำปั่น} }
ทำบายชีเบิครวางสิ่งของสินค้ามีมากน้อยเท่าใด แล้ววัดปากสลูปกำปั่นเสร็จแล้วจึงให้ลูกค้า
ซื้อขายตามสัญญาไว้ในข้อหนึ่งนั้น ถ้า ^{สลูป} _{กำปั่น} } จะมันทุกสินค้ากัยไปมันทุก คีมลำข้ามหลังเท่า
ไม่ได้ ต้องเช่าเรือลำเสียงเอาสิ่งของออกไปส่ง เจ้าพนักงานค่านทางไมเรียกค่าธรรมเนียม
ที่เรือลำเสียงอีก

ข้อ 5 ว่า ถ้าสลูปกำปั่นแลเรือลำเสียงมันทุกสิ่งของเสร็จก็ให้นาย ^{สลูป} _{กำปั่น} } ขอเบิก
ล่องต่อเจ้าพระยาพระคลังถ้าไม่มีความสิ่งใดเกี่ยวข้องเจ้าพระยาพระคลังก็จะให้เบิกล่องโดย
เร็ว ถ้า ^{สลูป} _{กำปั่น} } ล่องลงไปถึงเมืองปากน้ำต้องทอดคอยู่นำค้ำที่เคยทอด กรมการเจ้าพนักงาน

ลงไปทรวจใน สดุดี } เสร็จแล้วจึงรับเอาปืนใหญ่ กระสุนปืนคำลวงสดุดีกำปั่นไป

ข้อ 6 ว่า ลูกค้าแขกฝรั่งจีนซึ่งเป็นพวกอังกฤษที่เข้ามาค้าขาย ณ กรุง นาย สดุดี }
คนงานกะลาสีลูกเรือทั้งสิ้น ต้องทำตามกตหมายอย่างธรรมเนียมสำหรับกรุงไทยแลคำสั่งสัญญา
นี้ทุกประการ ถ้าลูกค้าทั้งปวงมิทำตามข้อสัญญา นี้ แลทำข่มเหงแก่ไพร่บ้านพลเมือง แลเป็น
โจรผู้ร้ายแลฆ่าคนตายแลหยามช้ำเหลือเกินต่อขุนนางเจ้าพนักงานผู้ ใหญ่ } เป็นข้อใหญ่แก่สิ่ง
ใหญ่ } เจ้าพนักงานสำหรับทำโทษแก่ผู้กระทำผิดจะกระทำโทษ ถ้าโทษฆ่าคนตายเจ้าพนักงานชำระ
เห็นว่าทำโดยโจรร้ายจะเอาโทษถึงตาย ถ้าโทษอื่นเป็นนายกำปั่น คันหน แล ลูกค้า ให้ปรับ
ไหม ถ้าเป็นผู้น้อยให้เขียนจำตามกตหมาย ณ กรุงไทย ถ้าพวกอังกฤษจะเข้ามาค้าขาย ณ
กรุง เจ้าเมืองบังกะลาจะห้ามปรามมิให้อังกฤษผูกจากหยาบค้าย ณ กรุง ถ้าคน ณ กรุงทำ
ข่มเหงแก่พวกอังกฤษก็จะเอาโทษตามความผิดเหมือนกัน

แลคำสั่งสัญญา 6 ข้อนี้ให้เจ้าพนักงาน ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยาแลลูกค้าพวก

อังกฤษทำตามจริงทุกประการ

ที่ประทับราชสัญญากรม ประทับตรารูปหนังสือเปอเซีย (ลงลายมือชื่อ)

รูปท้าวสามศัวยืนในโรง ของไรค์ออนเนเรเบอลตลอด อามเฮอซันด์

ข้อฟ้าใบระกาสามมุข อามเฮอซันด์เจ้าเมืองบังกล่า

ประทับตรารูป หนังสือสัญญา นี้ ไรค์ออนเนอเรเบอล คอเวอเนอ

ราชสีห์ เบเนอรอลโคโยมเปนตกลงใช้ไค้ทีในค่ายเมืองจาตร

เจ้าพระยาจักรี เมื่อวันที่ 17 เดือนแยนอารี กฤศคักราช 1827 ตรง

กับวัน 4 ๓ 2 ค่ำ ปีจออิฐศก จุลศักราช 1188

5

ประทับตรารูปคชสีห์ ตามคำสั่งของคอเวอเนอเบเนอรอล

เจ้าพระยาอภัยมหาเสนา

ประทับตรารูปบัวแก้ว ประทับตรารูปหนังสือ (ลงลายมือชื่อ)

เจ้าพระยาพระคลัง เปอเซียของเอสเคอดี แอนดรูสะเคอดี

ลิเกรตาคารีของ

คอเวอเมนคี่ตาม

คอเวอเนอเบเนอรอล

อยู่ที่นั่น

ประทับตรารูปเทพยดา/ ที่พระนนิกร เจ้าพระยาธรรมมา	ประทับตรารูปหนังสือ เปอเซียของแคนเบอมิรั	(ลงลายมือชื่อ) แคนเบอมิรัแม่ทัพใหญ่ อักษมหาเสนาแลอุปราชา
ประทับตรารูปพระพิรุณ ทรงเครื่องยืนหลังนาคราช เจ้าพระยาพลเทพ	ประทับตรารูปหนังสือ เปอเซียของเยเอส, ฮาริงตัน	(ลงลายมือชื่อ) ยอนเฮอเปิดฮาริงตัน เสนาบดี
ประทับตรารูป ยมี่สิงห์ เจ้าพระยาชมราช	ประทับตรารูปหนังสือ เปอเซียของคับลยู. บี. เปลี	(ลงลายมือชื่อ) วิลเรียมบักเคอเว็ค เปลี เสนาบดี
คำมคำสั่งไวชเปรซีเคนต์ในที่ปลุกษา		
ให้ประทับตราอามรูปสิงห์ ยื่นถือโล่ของซิลคอินเคีย คำปนี	ประทับตรารูปหนังสือ เปอเซีย ของสวินตัน	(ลงลายมือชื่อ) ยอช สวินตัน สากรตารี ใหญ่ของคอเวอเนอ เยเนรอล
ประทับตราครั่งรูปอักษร อังกฤษของเบอร์นี	(ลงลายมือชื่อ) เอนรีเบอร์นีกับพันตูกของไรค์ออนเนอ เรเบอลคอเวอเนอเยเนรอลอินเคียของอังกฤษมายัง กรุงสยาม	

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษแลประเทศสยาม

ศุภมัทศจุลศักราช 1217 ปีเถาะสัปตศก ความเจริญงามจงมีแก่บ้านเมืองเทอญ

ครั้งนี้มีทูตอังกฤษมาแต่พระนางซึ่งเป็นใหญ่ เป็นเจ้าราชอาณาจักรมณฑลกัน คือทวีป
 ปรีทเคียนใหญ่ และทวีปไอยยิแลน แลที่อื่น ๆ อันขึ้นแก่ราชอาณาจักรนั้น เข้ามาขอทำสัญญาทาง
 พระราชไมตรี แลกการค้าขายกับกรุงเทพมหานคร อมรรักษ์โกสินทรายุทธยา จึงพระบาท
 สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ สุทธิสมมติเทพยพงษ์วงษากิศวรรคพระศรีวิวัชรเกียรติราชินิกโรคม
 จาคูรัตนบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมขรรมิภมหาราชาธิราชบรมนารถพิตร พระจอม
 เกด้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระปวเรนทราเมศวรมหิศเรศวรังสรรค์ มหันตวรเคโธ
 ไชยมโหฬารคุณอดุลยเดช สรรพเทเวศรานุรักษ์ บวรจุฬจักรพรรดิราชสังกาศ บวรขรรมิภ
 ราชมพิตร พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว สองพระองค์ทรงเห็นชอบกับราชคำรั้พระนางเป็นเจ้า
 เป็นใหญ่ในทวีปปรีทเคียนใหญ่แลไอยยิแลนร่วมพระราชประสงค์ทำหนังสือสัญญาทางไมตรีกับ
 พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษเมืองปรีทเคียนอิริลันด์ เพื่อจะให้มิมีผลประโยชน์แก่ราษฎรอยู่ใต้บังคับ
 ไทยแลคนอยู่ในบังคับอังกฤษ จักแจ้งการทำมาหากินค้าขายให้มีประโยชน์เรียบร้อย เพราะ
 เหตุฉนี้จึงได้ตั้งพระไทยจะทำหนังสือสัญญาไมตรีการค้าขายจึงได้ตั้ง เสนาบดีให้มีอำนาจทั้ง
 สองฝ่ายฯพระเจ้าแผ่นดินเมืองปรีทเคียนไอยยิแลนตั้ง เซอชอนโบวริง เป็นขุนนางลูกขุนผู้ใหญ่
 ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระบรมนารถพิตรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้า
 อยู่หัวทั้งสองพระองค์พร้อมกันกับความคิพระราชวงษานุวงศ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาททั้งปวง
 มอบความพระราชคำรั้แลพระราชประสงค์ ให้พระเจ้าแผ่นดินฯเชอกรมหลวงวงษาธิราชสนิท
 มาประชุมแทนพระราชวงษานุวงศ์แล้วไปรคเกล้าไปรคกระหม่อมให้สมเด็จพระยามบรมมหา
 ปรยุณวงษ์ วรุตมพงษ์นายก สยามคิลกโลกาपालนารถ สกลราชวรามาจักราธิเบนทร ปรเมนทร
 มหาราชาอนุกุล สรรพกิจมูลมเหศวรเชษฐามาตยาธิบดี ศรีสรณรัตนธาดา อดุลยเคชานุกาภพพิตร
 ซึ่งไปรคเกล้าไปรคกระหม่อมให้มีอำนาจสิทธิบังคับบัญชาได้สิทธิ์ขาดทั่วทั้งพระราชอาณาจักรกับ
 สมเด็จพระยามบรมมหาพิไชยญาติ นรเนตรนารถสุริยวงษาสกุลพงษ์ษาปคิรามุขมาคยาธิบดี
 ไตรสรณศรีรัตนธาดา สกลมหารัชชาธิเบนทร ปรเมนทรมหาราชวโรประการ มโหฬารเคชาน
 ุกาภพพิตรซึ่งไปรคเกล้าไปรคกระหม่อมให้มีอำนาจบังคับบัญชาทั่วทั้งพระนครกับเจ้าพระยาศรี
 สุริยวงษ์สมันตพงษ์พิสุทธิมหานุสรรัตนโกมล ผู้ว่าที่สมุหพระกลาโหม ผู้สำเร็จราชการบังคับบัญชา

หัวเมืองชายทะเลปากไผ่ฝ่ายตะวันตกกับเจ้าพระยาผู้ช่วยสำเร็จราชการกรมท่า เป็นผู้สำเร็จราชการบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายตะวันออกทั้ง 5 เป็นประธาน ฝ่ายเสนาบดีไทยก็ได้ส่งพระราชสาส์นกราบบังคมทูลอังกฤษได้ส่งหนังสือเจ้าวิคตอเรียซึ่งให้เข้ามาทำหนังสือสัญญากับไทย เห็นถูกต้องพร้อมกันทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันตามข้อสัญญาที่เขียนไว้สืบต่อไปข้างหน้า

ข้อ 1 ว่า ตั้งแต่บัดนี้ไปพระเจ้าแผ่นดินกรุงบริติชกับไอยยิแลนกับพระเจ้าแผ่นดินที่จะสืบวงศ์ต่อไปภายหน้ากับด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทั้งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไทยที่จะสืบพระราชอิริยยศต่อไปภายหน้าให้มีไมตรีรักใคร่กันราบคาบไปชั่วฟ้าแลดิน แต่บรรดาคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษซึ่งเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร เสนาบดีฝ่ายไทยก็จะช่วยบำรุงรักษาให้อยู่เป็นสุขสบายให้ได้ค้าขายโดยสะดวกมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดฝ่ายไทยคุมเหงเบียดเบียน แต่บรรดาคนที่อยู่ในบังคับไทยที่จะไปอยู่ในแคว้นอังกฤษ ขุนนางอังกฤษก็จะช่วยบำรุงรักษาให้อยู่เป็นสุขสบาย ให้ได้ค้าขายโดยสะดวกมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดฝ่ายอังกฤษคุมเหงเบียดเบียน

ข้อ 2 ว่า แต่บรรดาการงานของคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษซึ่งเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพมหานครก็ต้องฟังบังคับบัญชาของกงสุลที่เข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานครกงสุลจะได้ทำตามหนังสือสัญญานี้ แลข้อหนังสือสัญญาเก่าที่มีโดยยกเลิกจึงทุกประการ แล้วจะได้บังคับบัญชาคนในบังคับอังกฤษให้ทำตามด้วย แลกงสุลจะรับรักษากฎหมายการค้าขาย แลกฎหมายที่จะห้ามปรามมิให้คนที่อยู่ในบังคับอังกฤษทำผิดล่วงเกินกฎหมายของอังกฤษกับไทยที่มีอยู่แล้ว แลจะมีต่อไปภายหน้า ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะเกิดวิวาทกันขึ้นกับคนอยู่ในบังคับไทย กงสุลเจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะปลงชำระตัดสิน คนอยู่ในบังคับอังกฤษทำผิดกงสุลจะทำโทษตามกฎหมายอังกฤษ คนอยู่ในบังคับไทยทำผิดไทยจะทำโทษตามกฎหมายเมืองไทย ถ้าคนอยู่ในไต่บังคับไทยเป็นความกันเอง กงสุลไม่เอาเป็นธุระ คนอยู่ในไต่บังคับอังกฤษเป็นความกันเอง ไทยก็ไม่เอาเป็นธุระ แลไทยกับอังกฤษยอมกันว่ากงสุลซึ่งจะเข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานครนั้นยังไม่ตั้งก่อนเมื่อทำหนังสือสัญญาตกลงลงชื่อกันแล้ว กำปั่นอังกฤษเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพมหานครใช้ธงอังกฤษ มีหนังสือสำหรับลำเป็นสำคัญครบ 10 ลำ หนังสือสัญญาประทับตราเข้ามาถึงเปลี่ยนกันแล้วกงสุลจึงตั้งได้

ข้อ 3 ว่า คนซึ่งอยู่ในบังคับไทยจะไปเป็นลูกจ้างอยู่กับคนในบังคับอังกฤษตามคนไทย
 ที่มีได้เป็นลูกจ้างก็ดี ทำนิติกรรมขายบ้านเมืองไทยจะหนีไป อาศัยอยู่กับคนในบังคับอังกฤษ
 ซึ่งอยู่ในกรุงเทพาถ้ามีพยานว่าทำนิติหนีไปอยู่กับคนในบังคับอังกฤษจริง กองสูงสุดจะจับตัวส่งให้
 เจ้าพนักงานฝ่ายไทยถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนแล้วเข้ามาอาศัยอยู่กับ
 ในกรุงเทพาทำนิติหนีไปอยู่กับคนในบังคับไทย ถ้ามีพยานว่าทำนิติหนีไปอยู่กับคนในบังคับ
 ไทยจริงกองสูงสุดจะขอเอาตัว เจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะจับตัวส่งให้ ถ้าพวกจีนคนไรว่าเป็นคน
 อยู่ในบังคับอังกฤษไม่มีสำคัญสิ่งไร เป็นพยานว่าเป็นคนอยู่ในบังคับอังกฤษสูงสุดก็จะไม่รับเอาเป็น
 ธุระ

ข้อ 4 ว่า คนอยู่ในบังคับอังกฤษจะมาค้าขายตามหัวเมืองชายทะเลซึ่งขึ้นแก่กรุงเทพฯ
 ก็ค้าขายได้โดยสะดวก แต่จะอาศัยอยู่ได้ก็แต่ในกรุงเทพฯ ตามในจังหวัดซึ่งกำหนด
 ไว้ในหนังสือสัญญา ประการหนึ่งคนอยู่ในบังคับอังกฤษ จะมาเช่าที่ปลูกโรงปลูกเรือนปลูกถัก
 และซื้อโรงซื้อเรือนซื้อที่พักพันกว่าแ่งออกไปในกำหนด 200 เส้น คือ 4 ไมล์ อังกฤษเช่า
 ได้แต่จะซื้อที่ซื้อไม่ได้ ถ้าอยู่ถึง 10 ปีแล้วจึงซื้อได้ ถ้าอยู่ยังไม่ถึง 10 ปี ท่านเสนาบดี
 จะโปรดให้ซื้อที่ซื้อได้ แลที่บอกกำหนด 200 เส้นนั้น คนอยู่ในบังคับอังกฤษจะซื้อจะเช่าที่
 เรือกที่สวนที่ไรที่นาตั้งแต่กำหนดเมืองออกไปเกินด้วยกำลังเรือแจวเรือพายทาง 24 ชั่วโมง
 จะซื้อจะเช่าเมื่อไรก็ซื้อก็เช่าได้ แต่เมื่อคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะซื้อที่ซื้อเรือนจะต้องบอกสูงสุด
 จะได้บอกเจ้าพนักงานฝ่ายไทย เจ้าพนักงานกับสูงสุดจะเห็นว่าคนที่ซื้อที่นั้นเป็นคนจะทำมาหา
 กินโดยจริง เจ้าพนักงานกับสูงสุดจะช่วยว่ากล่าวให้ซื้อตามราคาสมควรแล้วจะได้ดูแลที่วัด
 ที่ทำหนังสือประทับตรา เจ้าพนักงานให้ไว้เป็นสำคัญ แล้วจะได้ฝากฝังเจ้าเมืองกรมการให้ช่วย
 ดูแลทำนุบำรุงด้วย แลให้ผู้ที่ไปอยู่นั้นพึ่งบังคับบัญชาเจ้าเมืองกรมการตามยุติธรรม ถ้าธรรมเนียม
 ที่ทำไรทำสวนราษฎรบ้านเมืองนั้นต้องเสียอย่างไรก็ให้เสียตามชาวบ้านนั้นชาวเมืองนั้น
 ถ้าในกำหนดสามปีแล้วผู้ซื้อที่ไม่มีทุนรอนตาแซ่เขื่อนเสียมิได้ทั้งการปลูกสร้างเสนาบดีจะคืนเงิน
 ค่าที่ให้แก่จะคัดสินคืนเอาที่นั้นเสีย

ข้อ 5 ว่า คนอยู่ในบังคับอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานครต้องไปบอก
 แก่สูงสุดให้จกชื่อไว้ ถ้าคนเหล่านี้จะออกไปทะเล ถ้าจะไปเที่ยวเกินกำหนดทาง 24 ชั่วโมง
 ตามสัญญาไว้ที่จะให้คนในบังคับอังกฤษอยู่ กองสูงสุดจะไปขอหนังสือเบ็ดล่องเจ้าพนักงานฝ่ายไทย

ให้ไป ถ้าคนในบังคับอังกฤษจะกลับออกไปจากกรุงเทพมหานคร ถ้าขุนนางเจ้าพนักงานฝ่ายไทยบอกแก่กงสุลว่ามีเหตุควรจะห้ามมิให้ออกไป กงสุลก็จะมีให้ออกไป ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษไปเที่ยวในระหว่างทาง 24 ชั่วโมงกงสุลจะเขียนเป็นหนังสือไทยให้ไป ว่าคนนั้นชื่ออย่างนั้น รูปร่างอย่างนั้น มีรูระอย่างนั้น และจะต้องให้เจ้าพนักงานฝ่ายไทยประทับตราหนังสือให้ไปเป็นสำคัญด้วย เจ้าพนักงานฝ่ายไทยดูหนังสือแล้วให้คืนหนังสือให้ปล่อยตัวไปโดยเร็ว ถ้าไม่มีหนังสือกงสุลประทับตรา เจ้าพนักงานฝ่ายไทยไปสำหรับตัวสงสัยว่าเป็นคนหนีก็ให้ยึดเอาตัวไว้แล้วให้มาบอกความแก่กงสุลให้รู้

ข้อ 6 ว่า คนซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษจะเข้ามาเที่ยว และเข้ามาอาศัยอยู่ ณ กรุงเทพมหานครจะถือศาสนาพุทธเถรวาท ไทยก็ไม่ห้ามปราม เมื่อจะสร้างวัดขึ้นจะทำได้ก็แต่ในที่เสนาบดีจะโปรดให้ ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษซึ่งจะเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพมหานครจะจ้างคนซึ่งอยู่ในบังคับไทยมาเป็นลูกจ้าง เสนาบดีฝ่ายไทยจะไม่ห้ามปราม ถ้าคนที่มีมุลนายจะมารับจ้างอยู่กับคนอยู่ในบังคับอังกฤษ มุลนายไม่รู้มุลนายจะมาเอาตัวไปก็เอาไปได้ ถ้าคนในบังคับอังกฤษไปจ้างคนในบังคับไทยเป็นลูกจ้าง ไม่ได้ทำสัญญากับมุลนายเขา ภายหลังถ้าเกี่ยวข้องกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เสนาบดีฝ่ายไทยไม่ชำระให้

ข้อ 7 ว่า ถ้าบ้านรบจะเข้ามาทอหน้าค่านเมืองสมุทรปราการ เข้ามาทอได้แต่จะเข้ามา ณ กรุงเทพมหานครไม่ได้ เมื่อถ้าบ้านรบชำระจะต้องเข้าดู เสนาบดีเจ้าเมืองกรมการเห็นว่าชำระจริงจะยอมให้เข้ามาเข้าอยู่ ถ้าจะมีขุนนางถือหนังสือพรเจ้าแผ่นดินกรุงปรเทศน์ให้มาด้วยถ้าบ้านรบเข้ามา ณ กรุงเทพมหานคร จะให้ขึ้นมาแต่ค่าเดียว ต้องให้ขึ้นมาทออยู่ในที่ป้อมบ้องมีจามิตร ป้อมมีจมีจนี่ก็อย่าให้ขึ้นมาพันแนวป้อม เว้นไว้แต่เสนาบดีจะโปรดให้ขึ้นมาพันป้อมจึงขึ้นมาได้ ถ้าไม่มีเรือรบอังกฤษอยู่ในกรุงเทพมหานครคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะวิวาทกันขึ้น กงสุลจะประระงับ ไทยจะให้ทหารไปช่วยกงสุลระงับต่อระงับได้

ข้อ 8 ว่า ค่าธรรมเนียมปากเรือที่เคยเรียกแต่ลูกค้าอังกฤษตามสัญญาเก่าซึ่งทำไว้ในกฤษฎีกากราช 1826 ปีนั้นจะยอมเลิกเสียตั้งแต่หนังสือสัญญานี้ใช้ได้ พ้นนั้นไปจะต้องเสียภาษีสิ่งของขาเข้าขาออก สินค้าเข้าจะต้องเสียภาษี 100 ละสาม จะเสียเป็นของฤาจะเสียเป็นเงินก็ราคาตามราคาท้องน้ำสุดแต่ใจเจ้าของจะเสีย ถ้าของเสียภาษี 100 ละสามแล้วของจำหน่ายไม่ได้จะเหลือกลับออกไปมากน้อยเท่าใดต้องคิดภาษีสิ่งของที่เหลือคืนให้แก่เจ้าของให้

ครบ ถ้าราคาสิ่งของไม่ตกลงกันต้องไปบอกกงสุลฯจะเรียกพ่อค้าคนหนึ่งหาสองคนช่วยที่ราคาพอสมควร ถ้าลูกค้าอยู่ในบังคับอังกฤษจะบันทุกเอาเงินเข้ามา ณ กรุงเทพฯไม่ต้องเสียภาษีแต่ต้องขายคืนให้แก่เจ้าภาษี ถ้าเจ้าภาษีไม่ซื้อเอาเงินไว้ให้บันทุกกลับออกไปไม่ต้องเสียอะไร ถ้าลูกค้าอยู่ในบังคับอังกฤษเอาเงินไปสักลอบขายทำผิดสัญญาข้อนี้ให้ริบเอาเงินเสียให้สิ้น แลของที่ เป็นสินค้าจะบันทุกออกไปนั่นตั้งแต่ของสิ่งนั้น เกิดมาจนได้ เป็นสินค้าบันทุกกำปั่นออกไปให้เสียภาษีแต่ขึ้นเดียว ของสิ่งไร เป็นสินค้าในกรุงเทพฯจะเรียกเป็นสมพัทธราคาจะเรียกเป็นภาษีป่า ภาษีในกรุงเทพฯ ภาษีปากเรือ อย่างไรก็ตามก็ให้เอาแค่ขึ้นเดียว ภาษีสินค้าในกรุงเทพฯ ทุกสิ่งจะเรียกภาษีในกรุงเทพฯจะเรียกภาษีปากเรืออย่างไร ได้กำหนดแจ้งในพิถักอยู่กับหนังสือสัญญาแล้ว ใดยอมกันเป็นชัดแล้วว่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ต้องเสียภาษีบ้างไปแล้ว เมื่อลงเรือไม่ต้องเสีย พวกลูกค้าอยู่ในบังคับอังกฤษจะซื้อสินค้ายอมให้ซื้อ แต่ผู้ทำผู้ปลูกแลของที่เขาขายนั้นถ้าผู้ใดคนหนึ่งจะซื้อยอมให้ขายมิได้ ผู้ใดคนหนึ่งชัดขวางห้ามปรามภาษีที่กำหนดในพิถักสัญญา นี้ สินค้าที่บันทุกเรือไทยเรือจีนที่เคยเสียแล้ว ฝ่ายไทยจะยอมลดภาษีให้เรือไทยเรือจีนแล ชาคืออื่นๆก็จะยอมลดให้ลูกค้าซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษเหมือนกัน ลูกค้าอยู่ในบังคับอังกฤษจะเข้ามาต่อเรือ ณ กรุงเทพฯ เสนาบดียอมให้ต่อแล้วก็ได้ เงินทองแลของสำหรับตัวเข้าออกไม่ต้องเสียภาษี

ข้อ 9 ว่า ความในกฎหมายซึ่งคิดในสัญญานี้ กงสุลเจ้าพนักงานฝ่ายไทยพร้อมกันจะต้องรักษา แลจะต้องบังคับให้คนทั้งปวงกระทำตามกฎหมาย เจ้าพนักงานฝ่ายไทยกับกงสุลจะคิดจัดแจงเพิ่มเติมกฎหมายหวังจะรักษาหนังสือสัญญาให้เจริญก็ได้ เงินที่ปรับไหมแลของที่ริบเพราะทำผิดสัญญานี้ ต้องส่งเป็นของในแผ่นดินก่อน เมื่อกงสุลจะเข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพฯ เจ้าของเรือแลที่ต้นนายเรือจะว่าด้วยการค้าขายกับเจ้าพนักงานฝ่ายไทยก็ได้

ข้อ 10 ว่า ถ้าฝ่ายไทยยอมให้สิ่งใดๆแก่ชาติอื่นๆนอกจากหนังสือสัญญานี้ ก็จะต้องยอมให้อังกฤษแลคนในบังคับอังกฤษเหมือนกัน

ข้อ 11 ว่า เมื่อพ้น 10 ปีตั้งแต่ประทศคราเปลี่ยนหนังสือสัญญานี้แล้ว ถ้าฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษจะขอเปลี่ยนแปลงข้อใดในหนังสือสัญญานี้ แลข้อใดๆในหนังสือสัญญาเก่าซึ่งทำไว้ในพุทธศักราช 1826 ปีซึ่งมิได้ยกเลิกเสียแล้ว แลข้อใดๆในกฎหมายค้าขายแลพิถักภาษีที่ติดอยู่กับหนังสือสัญญานี้ แลกฎหมายที่จะทำต่อไปภายหน้า เมื่อได้บอกให้รู้ก่อนปีหนึ่งแล้วจะตั้งขุนนาง

ฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้ตามแต่เห็นควร เห็นชอบด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ข้อ 12 ว่า หนังสือสัญญาที่ทำไว้เป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง เป็นอักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง
ข้อความต้องกัน เมื่อหนังสือสัญญาประทับตราเข้ามาเปลี่ยนกันแล้วใช้ได้เมื่อ ๓ วันที่ 6
เดือนเอเปร็ด คฤศคศักราช 1856 ปี คิตเป็นไทย ๗ วันอาทิตย์ เดือน 5 ขึ้นค่ำหนึ่ง จุล
ศักราช 1218 ปีมโรงชัฐศก ผู้สำเร็จราชการฝ่ายไทยฝ่ายอังกฤษทำหนังสือสัญญานี้เขียน
เป็น 4 ฉบับ ลงชื่อประทับตราด้วยกันทั้งสองฝ่ายทำไว้ในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์
มหินทรายุทธยา ๗ วันพุธ เดือนหก ขึ้นสองค่ำ ปีเถาะสัปตศก

(ลงชื่อประทับตรา) เซอยองโบวริง ราชทูตอังกฤษ

(ลงชื่อประทับตรา) ท่านผู้สำเร็จราชการฝ่ายไทยห้าดวง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฎหมายอย่างพ้อคำอังกฤษซึ่งมาค้าขายในกรุงเทพฯต้องใช้

ข้อ 1 ว่า กัปตันนายกำปั่นซึ่งจะเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพฯเมื่อเข้ามาถึงนอกสันคอนจะทอดสมอไว้คนเข้ามาบอกแก่เจ้าพนักงานฤาจะเอากำปั่นเลยเข้ามาเมืองสมุทรปราการก็ได้ความใจ แล้วจะต้องมาบอกเจ้าพนักงานที่ด่านเมืองสมุทรปราการว่าเรือมาแต่เมืองใด มีลูกเรือกี่คน มีปืนกี่บอก ทอดสมอที่เมืองสมุทรปราการแล้ว ต้องมอบปืนใหญ่แลดินดำแก่ขุนนางเจ้าพนักงานฝ่ายไทยที่เมืองสมุทรปราการแล้วต้องมีขุนนางกรมการฝ่ายไทยกำกับเรือขึ้นมาจนถึงกรุงเทพฯ

ข้อ 2 ว่า ถ้ากำปั่นเลยเกินด่านสมุทรปราการขึ้นมา มิได้เอาปืนและดินดำขึ้นไว้ที่เมืองสมุทรปราการตามกฎหมายนี้ ต้องเอากำปั่นกลับลงไปเอาปืนแลดินดำขึ้นไว้เสียที่เมืองสมุทรปราการแล้ว ต้องปรับไหมเงิน 800 บาทด้วยไม่ฟังกฎหมายนี้ ถ้าเอาปืนใหญ่แลดินดำขึ้นไว้ที่เมืองสมุทรปราการแล้วต้องปล่อยให้เรือขึ้นมาค้าขายที่กรุงเทพฯ

ข้อ 3 ว่า ถ้ากำปั่นถูกค้าอยู่ในบังคับอังกฤษขึ้นมาทอดสมอที่กรุงเทพฯแล้วถ้าไม่ไ้เป็นวันอาทิตย์กัปตันนายกำปั่นต้องเอาหนังสือสำหรับลำ แลบัญชีสิ่งของซึ่งมีเข้ามาในลำกำปั่น ต้องมอบให้แก่กงสุลใน 24 ชั่วโมง กงสุลจะได้เอาบัญชีไปให้เจ้าพนักงานฝ่ายไทยที่ได้เรียกภาษีแล้วเจ้าพนักงานคนนั้นต้องให้หนังสือสำหรับเบิกระวางในเวลาอัน ถ้ากัปตันนายเรือมิได้ส่งหนังสือแลบัญชีสิ่งของใน 24 ชั่วโมงนั้น ฤาส่งบัญชีไม่ตรงจำนวนสิ่งของในลำเรือ จะต้องปรับไหมเงิน 400 บาท แต่ว่ายอมให้กัปตันนายเรือแก้บัญชีสิ่งของที่หลงลืมไประหว่าง 24 ชั่วโมงตั้งแต่ได้ส่งหนังสือถึงกงสุลนั้นไม่ปรับไหมเอาเงิน

ข้อ 4 ว่า ถ้ากำปั่นอังกฤษเบิกระวางขนส่งสินค้าก่อนยังมิได้หนังสือเขิกระวางแลสักลอบขายสิ่งของในกรุงเทพฯก็ นอกสันคอนก็ดี จะต้องปรับไหมเงิน 800 บาท แลสิ่งของที่สักขายนั้นต้องริบเอาให้หมด

ข้อ 5 ว่า เมื่อกำปั่นอังกฤษขนของออกแล้ว บันทุกของที่ออกไปเสร็จแล้ว เสียภาษีให้เสร็จแล้ว ใ้ให้บัญชีแก่กงสุลครบสิ่งของแล้ว ถ้ามิได้เกี่ยวข้องสิ่งใดๆต้องมีเบิกล่องอักษรไทยส่งให้กงสุลฯคืนหนังสือสำหรับลำให้กัปตันนายเรือ ปล่อยให้ต้องไปเมืองสมุทรปราการต้องมีเจ้าพนักงานกำกับเรือลงไปจนถึงเมืองสมุทรปราการ ถ้าเจ้าพนักงานเมืองสมุทรปราการ

ไปตรวจดูที่กำนันแล้ว เป็นแลคตินคำที่เอาขึ้นไว้ส่งให้กับต้นนายเรือไซ

ข้อ 6 ว่า ฝ่ายราชทูตอังกฤษซึ่งเข้ามาทำหนังสือสัญญาครั้งนี้ ราชทูตหาญักภาษา
ไทยไม่ เสนาบดีฝ่ายไทยยอมให้เอาหนังสืออักษรอังกฤษในหนังสือสัญญาไมตรีและกฎหมายแล
ค้าขายแลพิทักษ์ซึ่งคิอยู่กับหนังสือสัญญานั้น เป็นแม่

(ลงชื่อประทับตรา) เชอยอนโบวริง ราชทูตอังกฤษ

(ลงชื่อประทับตรา) ท่านผู้สำเร็จราชการฝ่ายไทย ห้าดวง

ที่มา กระทรวงการต่างประเทศ, ประมวลหนังสือขกสนธิสัญญาของประเทศไทย พ.ศ.
2160-2412. (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511), หน้า 23-37.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

การเทียบมาตราชั่ง ตวง วัด เกิมของไทยเป็นมาตราเมตริก

<u>มาตราชั่ง</u>	1 ทายหลวง	=	60 กิโลกรัม
	1 ชั่งหลวง	=	600 กรัม
	1 กะหรีตหลวง	=	20 เซนติกรัม
<u>มาตราตวง</u>	1 เกวียนหลวง	=	2000 ลิตร
	1 บั้นหลวง	=	1000 ลิตร
	1 สัก	=	20 ลิตร
	1 ทนายนหลวง	=	1 ลิตร
<u>มาตราวัด</u>	1 เส้น	=	40 เมตร
	1 วา	=	2 เมตร
	1 ศอก	=	50 เซนติเมตร
	1 ไร่	=	1600 ตารางเมตร
	1 งาน	=	400 ตารางเมตร
	1 ตารางวา	=	4 ตารางเมตร

ที่มา เสถียร วิชัยลักษณ์, (รวบรวม) พระราชบัญญัติมาตรา ชั่ง ตวง วัด พระพุทธศักราช 2466 ฯลฯ. พระนคร: โรงพิมพ์นิติเวช, 2508.

ภาคผนวก ฉ.

มาตราเงินไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หน่วยนับเงินในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ ทาบ ซึ่ง
 คำลึง บาท สลึง เฟื้อง ไพ เบี้ย

1 ทาบ = 50 ซึ่ง

1 ซึ่ง = 20 คำลึง

1 คำลึง = 4 บาท

1 บาท = 4 สลึง

1 สลึง = 2 เฟื้อง

1 เฟื้อง = 2 ไพ

400 - 1000 เบี้ย = 1 บาท

ที่มา สุจริต ถาวรสุข, มาตราเงินไทย. พระนคร : โรงพิมพ์เกษณปกรณ์, 2503.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา

ชื่อ นางสาวบุญรอด แก้วกันหา

วุฒิการศึกษา การศึกษาระดับบัณฑิต (เกียรตินิยม) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
ปีการศึกษา 2513

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน อาจารย์โท วิทยาลัยครูสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย